

Avrättningsplatsen i Hamneda

Arkeologisk efterundersökning

RAÄ 333

Hamneda socken

Ljungby kommun

Kronobergs län



*Martin Hansson
med bidrag av Caroline Arcini och
Lars Winroth*

Smålands museum

KULTURPARKEN SMÅLAND

Smålands museum rapport 2011:11

Avrättningsplatsen i Hamneda

Arkeologisk efterundersökning

RAÄ 333

Hamneda socken

Ljungby kommun

Kronobergs län

*Martin Hansson
med bidrag av Caroline Arcini
och Lars Winroth*

© 2011 KULTURPARKEN SMÅLAND

VÄXJÖ 2011

ISSN1403-2902

PRODUKTION OCH DISTRIBUTION:

Kulturparken Småland, Box 102, 351 04 Växjö

ALLMÄNT KARTMATERIAL: Medgivande 507-98-29

Foto Martin Hansson och Andreas Emilsson om inget annat anges.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	7	
Inledning	8	
Dödsstraff och avrättningar	8	
Hamneda - historia och topografi	10	
Syfte, metodik och arbetsgång	14	
Undersökningsresultat	15	
A259	17	
A273	23	
Sällning	27	
Fynd	28	
Analysresultat	28	
14C-analys	28	
Osteologi	30	
Georadarundersökningen	31	
Tolkning	32	
En ny eller gammal avrättningsplats ?	35	
Utvärdering och måluppfyllelse	37	
Förmedling	37	
Tekniska och administrativa uppgifter	38	
Referenser	38	
Bilagor		
Bilaga 1	Osteologisk rapport, Caroline Arcini, Riksantikvarieämbetet UV Syd	40
Bilaga 2	Georadarkartering av avrättningsplats i Hamneda. Lars Winroth. Modern Arkeologi	48
Bilaga 3	Dateringsattest 14C Lunds universitet	52
Bilaga 4	Konserveringsrapport, Max Jahrehorn.	53

Sammanfattning

I samband med bygge av en carport påträffade en privatperson skelettdelar på sin tomt i Hamneda under påsken 2011. Fyndet anmäldes till polisen som besökte platsen. Eftersom polisen misstänkte att fyndet var gammalt kontaktades Länsstyrelsen i Växjö. Länsstyrelsen i sin tur kontaktade Kulturparken Småland vars arkeolog tillsammans med polisen gjorde en första besiktning av platsen. Då det snabbt kunde konstateras att fynden dels bestod av flera individer, dels var av historiskt karaktär, överlämnade polisen ärendet till de antikvariska myndigheterna. I samband med carportbygget hade en yta om ca 25 kvadratmeter schaktats av och jordmassorna samlats på hög. I jordmassorna låg rikligt med skelettdelar. Efter rensning av ytan kunde det konstateras att här fanns två gravar med vardera fyra begravda individer. De döda låg dels på rygg, dels på sidan och flera äldre gravläggningar hade stört senare begravningar. En individ kunde konstateras ha legat med händerna bakom ryggen, troligen bakbunden, vilket tillsammans med det ovarsamma sätt som de döda behandlats gör att det sannolikt rör sig om avrättade individer. Genom fyra ¹⁴C-dateringar kan det konstateras att dessa avrättats och begravts under 1300- och 1400-talen. De döda har med största säkerhet avrättats vid den tingsplats som fanns i Hamneda fram till slutet av 1600-talet.

Eftersom det handlade om en tidigare icke känd fornlämning har undersökningen bekostats av medel från Riksantikvarieämbetet. Den nyfunna avrättningsplatsen har registrerats som RAÄ 333 i Hamneda socken.

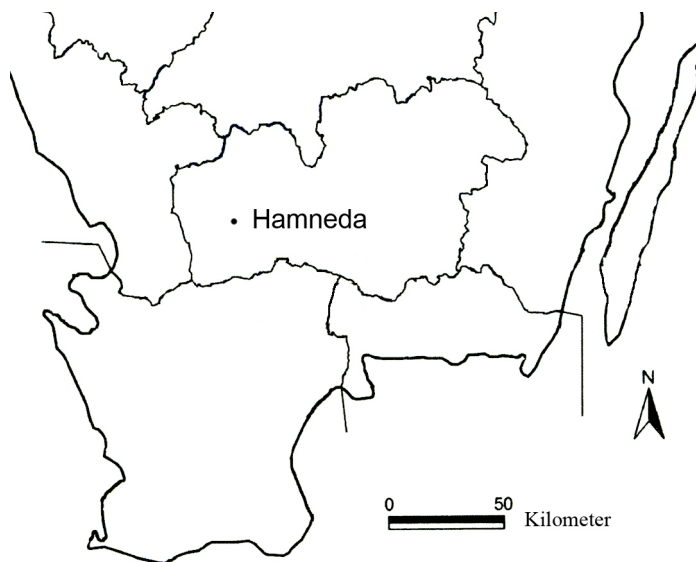


Fig. 1. Hamnedas läge i Sydsverige.

Inledning

Under lång tid har avrättningsplatser varit en typ av fornlämningar som behandlats styvmoderligt av antikvariska myndigheter. Ofta har uppgifterna om att en avrättningsplats funnits på en utpekad plats avfärdats som lokala skrönor. Som en konsekvens av detta har endast ett fåtal avrättningsplatser i landet undersökts arkeologiskt. Ofta är kunskapen om var avrättningsplatserna varit belägna dålig och många gånger är det precis som i Hamneda privatpersoner som mer eller mindre av slump påträffar begravda och avrättade personer (se Fendin 2009, Arcini 2009). I Kronobergs län har tidigare endast en avrättningsplats varit föremål för en arkeologisk undersökning. I samband med planer på nybyggnation vid Lyckans höjd i Växjö genomfördes en förundersökning 2001 på platsen för en av Växjö stads avrättningsplatser. Gravar med två individer påträffades varefter planerna på att bebygga området skrinlades (Wilander 2002). Någon datering av de avrättade personerna erhöles dock aldrig. Av intresse i det här sammanhanget är att konstatera att den grav som undersöktes, där den döde var en man i 25-30 årsåldern, cirka 175 centimeter lång, var alltför kort för att mannen skulle kunna ligga utsträckt på rygg i graven. När han begravdes hade kroppen istället tryckts ned och huvudet böjts ned mot magen så att det hamnat ovan resten av kroppen.

Att undersöka avrättningsplatser har en stor vetenskaplig potential. Avrättningar och behandlingen av de döda ger en inblick i hur dåtiden såg på brott och straff. Genom osteologiska undersökningar av avrättade personer kommer man även nära en grupp av människor som annars ofta inte själva kommer till tals i det skriftliga materialet. Studier av skelettmaterial kan ge svar på frågor om levnadsvillkor och hälsotillstånd.

Det finns även ett enormt publikt intresse för den här typen av arkeologiska lämningar, vilket inte minst märktes i det nu aktuella fallet. Det mediala intresset var mycket stort. Skelett och avrättningsplatser kittlar människors intresse. Dödsstraffet är ännu idag en aktuell fråga i många delar av världen varför det finns stora möjligheter att koppla ett arkeologiskt material till dagsaktuella frågor kring dödsstraffets vara eller icke vara.

Dödsstraff och avrättningar

Den 23 november år 1910 avrättades den dömda mördaren Johan Alfred Andersson Ander med giljotin på Långholmens fängelse. Ander blev den sista som kom att avrättas i Sverige. I Sverige avskaffades dödsstraffet i fredstid 1921, men i krigstid levde det kvar fram till 1973. Fortfarande idag är dödsstraff vanligt i många länder runtom i världen. Sextionio länder har kvar dödsstraffet i sin lagstiftning och har genomfört avrättningar de senaste tio åren enligt Amnesty International, som också uppger att tusentals människor avrättades runtom i världen under 2010. Främst i "avrättningsligan" ligger Kina som varje år avrättar ett okänt antal tusen människor, men även i Iran, Jemen och Nordkorea var dödsstraff vanligt. Även USA med 46 avrättningar under 2010 tillhör de mest avrättningsbenägna länderna. 186 länder har helt tagit bort dödsstraffet ur sin lagstiftning 2010 (<http://www.amnesty.se/vad-gor-vi/dodsstraffet/> hämtad 2011-09-14).

Fram till 1876 var dödsstraffet i Sverige ett offentligt straff som utdömdes till allmän beskådan. Att låta allmogen se hur staten utövade sin ultimata rättvisa skulle bidra till

att folk höll sig i skinnet och levde gudfruktiga, laglydiga liv. När man började avrätta människor dömda för brott är oklart, men detta hänger historiskt sett sannolikt samman med framväxten av mer avancerade samhällen. Enligt vissa forskare har dödsstraffet sitt ursprung i de människooffer som förekom i samband med olika heliga religiösa ceremonier inom många kulturer runt om på jorden. Andra menar att man snarare ska koppla dödsstraffet till framväxten av den klassiska kulturen i Medelhavsområden under 700-talet före Kristus. Tillsammans med statssamhällena utvecklades även de första lagarna och därmed även tankarna på straff. Att döma någon att mista livet blev maktens yttersta vapen i kampen om herraväldet (Thelander 2002).

I det medeltida Sveriges reglerades brott och straff ursprungligen i de olika landskapslagarna, vilka på 1350-talet kom att ersättas av Magnus Erikssons landslag. I landslagen stadgades dödsstraff för en mängd olika brott som mord, dråp och stöld men också för majestätsbrott, förräderi och kyrkostölder. Under 1600-talet, när den mosaiska lagen kom att delvis införlivas med den världsliga lagen skärptes straffen betydligt för en mängd brott, inte minst sedlighetsbrott. Nu kom dödsstraff även regelmässigt att utdömas för både det som kallades enkelt och dubbelt hor, det vill säga utomäktenskapliga affärer där antingen ena (enkelt hor) eller båda (dubbelt hor) parterna var gifta. Många gånger kom dock dessa dödsstraff att omvandlas till böter av de på 1600-talet inrättade hovrätterna. Hovrätterna kom att fungera som en högre rättsinstans som regelmässigt skulle pröva alla dödsstraff.

De vanligaste avrättningsmetoderna var hängning och halshuggning. Under medeltid ansågs halshuggning som en finare avrättningsmetod, förbehållen personer med hög social ställning. Så halshöggs exempelvis marsken Torgils Knutsson i Stockholm 1306 på order av kung Birger. Halshuggning genomfördes med svärd eller yxa, det första ansågs mer hedervärdt än det senare. Att bli avrättad med svärd kunde kosta den dödsdömde eller hans anhöriga extra pengar. Hängning var dock sannolikt det vanligaste sättet som människor avrättades på under medeltiden. Ibland användes ett träd med en kraftig gren, i andra fall en uppbyggd galge. I medeltida tänkeböcker omtalas att brottslingar kunde dömas till "galge eller gren" (Karlsson 2009:37f).

Även mer ovanliga avrättningsmetoder, som att bli levande begravd eller brännas på bål, omtalas i lagarna. Särskilt kvinnliga tjuvar straffades med att bli "*satt kvick i jord*", begravas levande, men det var nog vanligare att även dessa hängdes. Även män som begått tidelag, haft sexuellt umgänge med djur, dömdes till att sättas *kwick i jord*. Inte bara mannen, utan även djuret i fråga togs av daga för detta brott. När det gäller bränning på bål omtalar lagarna att detta kunde ske på två sätt, antingen brändes man *på bål* eller *i bål*. I det senare fallet brändes man levande, medan de som brändes på bål först halshöggs innan kroppen därefter brändes på bål (Thunander 1993:73ff, Karlsson 2009:39). Det senare är den form av bränning som var vanligast i Sverige.

Efter avrättningen behandlades de dödas kroppar på ett brutalt sätt. De döda hade ju brutit både Guds lag och den världsliga lagen och fick inte vila i vigd jord på kyrkogården utan grävdes ned på avrättningsplatsen. I vissa fall kunde de hängda få hänga kvar till kropparna, eller vad som var kvar av dem, trillade ner. Annars slängdes kropparna ned i en grav. Det sätt som de döda ofta behandlats på, att läggas ned hur som helst, på sidan och inte få vila i frid utan återkommande bli utsatt för nya störningar, är något som noterats vid arkeologiska undersökningar på andra avrättningsplatser i Sverige (Arcini 2009). Den typ av ceremonier

som vanligen ägde rum vid en begravning, med präst närvarande, svepning, likvaka, böner och så vidare fick inte heller äga rum. Även efter döden skulle den döde straffas för sitt brott. Först 1864 upphävdes bestämmelsen att de avrättade inte fick vila i vigd jord. Vid vissa brott stadgades att den dödes kropp efter avrättningen skulle läggas på stegel och hjul, vilket innebär att huvudet spetsades på en påle och kroppen lades upp på ett vagnshjul som rests på en påle. Ibland delades dessutom kroppen i flera bitar som lades upp på olika hjul. Steglingen var ett tydligt inslag i hur dödsstraffet skulle fungera avskräckande (Karlsson 2009:42).

Hamneda – historia och topografi

Hamneda ligger i anslutning till Lagan söder om Ljungby. Det är en plats där de historiska minnesmärkena är påtagligt närvarande i landskapet (fig. 2). Stora höggravfält från vikingatiden, två runstenar och ruinen av den tidigmedeltida kyrkan minner om platsens betydelse under vikingatid och tidig medeltid. Till detta ska läggas en sannolikt medeltida borg, Sunnerborg belägen på en ö i Lagan (RAÄ 42). Den medeltida kyrkan i Hamneda var mycket speciell, troligen uppförd redan i mitten av 1100-talet och med ett torn över dess östra del (RAÄ 44). Den här typen av östtornskyrkor har av forskningen ofta sammankopplats med den tidigmedeltida kungamakten. Man har därför velat se Hamneda som den svenska kungamaktens utpost i sydväst, innan de stora gränsbygderna mot Danmark tog vid (Hansson 2001:109, 2008:190f).

Vid Hamneda korsas flera olika kommunikationsstråk vilket tillsammans med platsens rika historia utgör grunden till varför Hamneda är utpekad som riksintresse för kulturmiljövården. Lagan har både under förhistorisk och historisk tid fungerat som en viktig kommunikationsled, precis som den landsväg som följt åns lopp. Lagastigen som den kallas fungerade åtminstone under järnålder och medeltid, kanske ännu tidigare, som den viktigaste förbindelseled mellan götalandskapen och Skåne. Landsvägens betydelse avspeglas av att den i samband med återkommande stridigheter mellan danska och svenska kungar fram till mitten av 1600-talet fungerade som marschväg för svenska styrkor mot fienden, eller som anfallsväg för danskarna.

Hamnedas betydelse framgår även av häradskartan över Sunnerbo från 1685. Av denna framgår att Hamneda var en by med fyra gårdar, samt gården Hamnedatorp. Kartan visar Lagastigens sträckning längs med Lagan och den medeltida kyrkan med sitt östtorn. Av kartan framgår också att det i Hamneda fanns en gästgivargård, en tingsplats och en ”rätteplatz”, en avrättningsplats, vilken kartan illustrerar med en teckning av en galge (fig. 3).

Hamneda är känt som tingsplats i Sunnerbo härad sedan 1373 och genom hela 1400-talet, men sannolikt har platsen fungerat som tingsplats redan tidigare, kanske även under yngre järnålder. Tingsplatsen var centrum i lokalsamhället, här kungjordes kungliga förordningar, skatter förhandlades, utskrivningar av soldater genomfördes samtidigt som en mängd brottsmål behandlades. Då dödsstraff kunde utdömas för ett stort antal brott fanns det vanligen en avrättningsplats i anslutning till tingsplatsen. Hamneda fungerade som tingsplats för Sunnerbo härad fram till slutet av 1600-talet då tinget och därmed även avrättningsplatsen flyttades till Ljungby längre norrut. Ljungby kom senare att växa fram som den nya centralorten i Sunnerbo (Larsson 1999:70, 159).

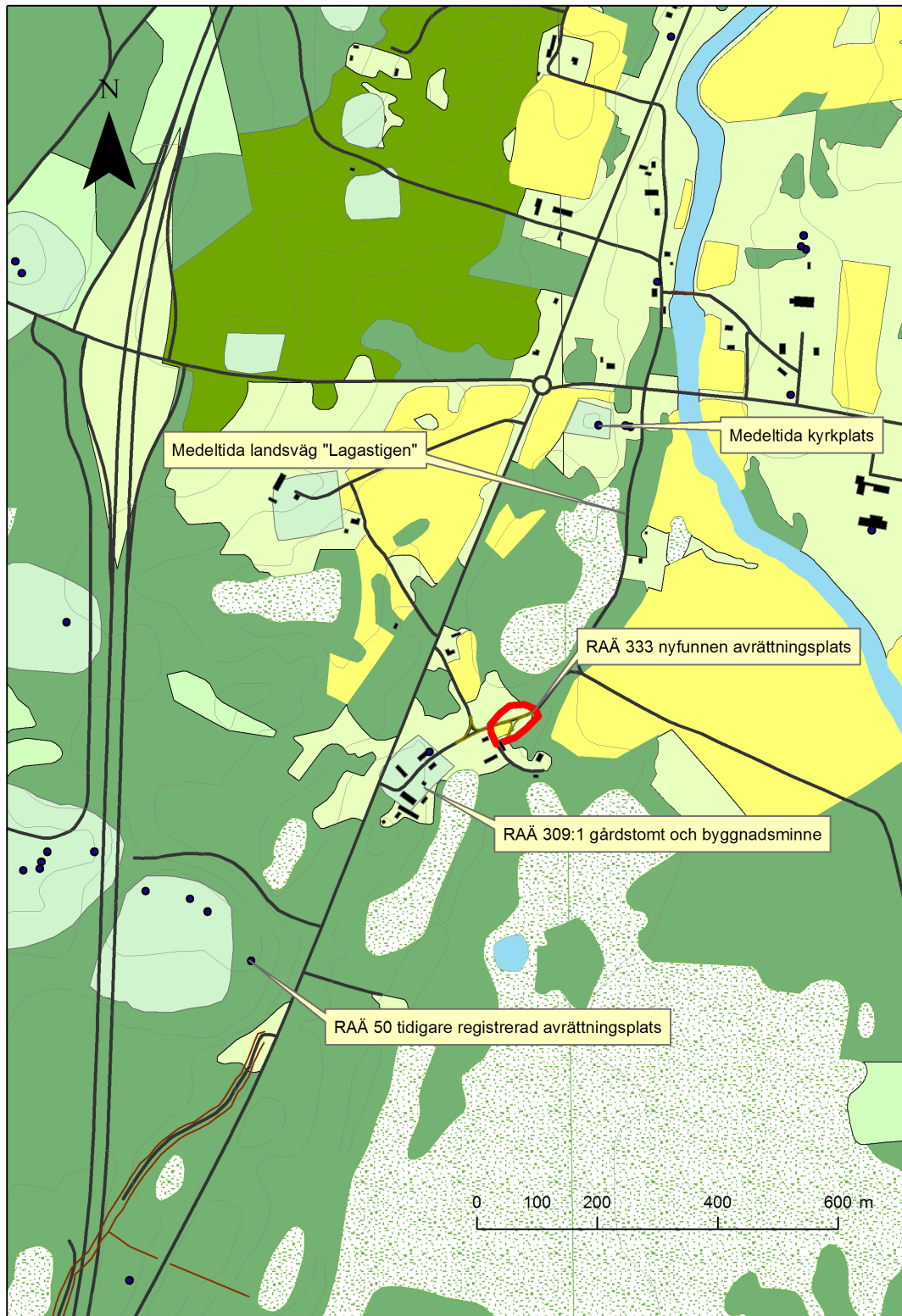


Fig. 2. Läget för den nyfunna avrättningsplatsen RAÅ 333 samt andra fornlämningar i närområdet. Utdrag ur fastighetskartan.



Fig. 3. Utdrag ur häradskartan över Sunnerbo från år 1685. Läget för den medeltida kyrkan, tingsplatsen och avrättningsplatsen med sin galge framgår tydligt.

Cirka 1,1 kilometer söder om Hamneda kyrka, omedelbart väster om den gamla landsvägen ligger galgbacken i Hamneda, den plats där avrättningsplatsen enligt tradition ska ha legat (RAÄ 50). Platsen ligger på en hög moränkulle alldeles invid landsvägen. Uppe på kullen syns fyra stolphål 0,3-0,4 meter i diameter och åtminstone 0,1-0,35 meter djupa. Stolphålen är satta i en fyrkant och ska enligt traditionen vara spår efter den galge eller motsvarande konstruktion som funnits på platsen. Några gravfynd är dock inte kända här. Enligt Rosengren finns inga kända uppgifter i bygden om att några avrättningar verkligen genomförts på platsen (Rosengren 1914:122). Däremot är en sägen om en uppskjuten avrättning knuten till platsen. *Arvid i Oshult hade bortsvurit sin själ till djävulen i utbyte mot rikedom och ett långt liv. För sina många illgärningar i bygden blev han slutligen dömd till döden. Hans hustru begav sig då till kungen för att söka nåd. Natten före avrättningen i Hamneda fick Arvid besök av djävulen, som Arvid då påminde om hans löfte. "Åh, du är inte döder än" svarade djävulen. Nästa morgon när avrättningen skulle till att genomföras kom hustrun tillbaka i sista sekunden med kungens benådning. Arvid levde sedan länge och när han slutligen begrovs ville han ligga utanför kyrkogårdsmuren i Hinneryd. På hans gravsten fanns en stupstock och en bila.*

Platsen där skeletten hittades var dock inte vid den traditionellt utpekade avrättningsplatsen, utan på en helt annan plats. Även denna plats, registrerad som RAÄ 333, låg direkt invid den gamla landsvägen, ungefär 800 meter söder om platsen för den medeltida kyrkan, men 500 meter nordost om den utpekade avrättningsplatsen (fig. 2). Några fornlämningar var inte registrerade på platsen, men ungefär hundra meter längre söderut längs vägen är gårdstomten för en av gårdarna i Hamneda registrerad som RAÄ 309:1 i fornminnesregistret. Gårdstomten är fortfarande bebyggd och här ligger gamla gästgivaregården i Hamneda, ett byggnadsminne sedan år 1995. Hamneda gästgivaregård finns som nämnts även utmärkt på den ovan nämnda häradskartan från år 1685, men låg vid den här tiden på en annan plats, väster om kyrkan. På en karta från 1702 ligger den dock på nuvarande plats (LMV 07-HAM-09). Enligt brandförsäkringshandlingar uppfördes den byggnad som finns kvar idag

år 1833. Det har även funnits affär och postkontor i byggnaden. Gästgiveriverksamheten lades ner omkring år 1900, medan skjutsverksamheten drevs fram till 1920-talet. Byggnaden är såväl interiört som exteriört orörd sedan början av 1900-talet (ang. byggnadsminnet, se <http://www2.lansstyrelsen.se/kronoberg/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/skyddad-bebyggelse/byggnadsminnen/Pages/ljungby.aspx>).

Topografin på platsen var relativt plan, men omedelbart norr om den ladugård invid vilken skeletten påträffades, höjde sig topografin markant mot den åsrygg, närmast en getåsrygg, som sträckte sig ett par hundra meter åt nordost parallellt med den gamla landsvägen (fig. 4). De påträffade gravarna låg precis där åsryggen planade ut och övergick i ett närmast platt område, där den sentida bebyggelsen etablerats. Jordmånen i området var sandig och marken närmast att betrakta som fri från större stenar vilket är typiskt för stora delar av Lagans ådal. Avståndet till Lagan från fyndplatsen var cirka 500 meter. Av äldre kartor att döma verkar platsen för gravfyndet ha legat på byns inmark men nyttjats som äng. Den äldsta detaljerade kartan över Hamneda från 1702 visar att gästgivaregården ligger på sitt nuvarande läge, men att området i övrigt nyttjas som ängsmark. Även enskifteskartan från 1807 visar samma bild. Det är intressant att notera att på de tidigaste detaljerade kartorna över Hamneda, från 1696, 1697 och 1702 finns inga noteringar om att det ska ha funnits en galgbacke på platsen. Tingsplatsen och galgbacken förefaller ha flyttats till Ljungby 1693 och när kartorna upprättades några år senare var detta antagligen inget man ville skulle vara med. När häradskartan upprättades 1685 var avrättningsplatsen dock fortfarande i bruk och på den kartan är den följaktligen därför med.



Fig. 4. De båda gravarna påträffades invid ladugårdens gavel bakom fornlämningsbandet. I bakgrunden syns den getåsrygg som löper längs med den gamla landsvägen norr om platsen. Foto mot nordost.

Syfte, metodik och arbetsgång

Fältarbetet utformades som en räddningsundersökning där det gällde att förstå vilken typ av lämningar som fanns på platsen och dokumentera dessa. När arbetet startade fanns således ingen undersökningsplan att utgå ifrån, utan denna fick improviseras fram under arbetets gång. Syftet med undersökningen var att försöka förstå vad det var som framkommit, dokumentera lämningarna samt datera och tolka dessa. Arbetet gjordes inledningsvis under ett par dagar i slutet av april månad. Den första grav som markägaren påträffat rensades fram och undersöktes. Den visade sig innehålla rester efter fyra begravda individer. Därefter rensades den avschaktade ytan för carporten med skärslev varvid ytterligare en grav framkom. Denna visade sig också innehålla fyra individer. Samtidigt sållades jordmassorna från avschaktningen och de skelettdelar som låg bland dessa massor togs tillvara.

De undersökta gravarna dokumenterades med digitalt foto, inmätning med totalstation samt handritning och beskrivningar. Alla digitala inmätningar, i projektionen SWEREF 99 TM, har sedan behandlats i dokumentationssystemet Intrasis och bearbetats i ArcMap 10. Den första graven (A259) undersöktes enbart av arkeolog, medan den andra graven, A273 undersöktes under medverkan av osteolog Caroline Arcini, Riksantikvarieämbetet UV Syd, som även gjort den osteologiska analysen av skeletten (se bilaga 1). För att säkerställa att inga metallfynd missades användes metalldetektor regelbundet.

Sedan den avschaktade ytan och de två gravarna undersökts i månadsskiftet april-maj, genomfördes en georadarundersökning av det omedelbara närområdet i mitten av juli månad



Fig. 5. Lars Winroth kör georadar medan TV4:s reporter filmar.

2011 (se bilaga 2). Det område som berördes var ca 2500 m² stort. Denna genomfördes av Lars Winroth, Modern Arkeologi (fig. 5). Karteringen gjordes med en Noggin Plus 500 MHz från Sensors & Software. Undersökningsytan karterades i linjer med 25 centimeters bredd. I linjerna togs ett mätspår varje femte centimeter, vilket innebar åttio mätspår per kvadratmeter. Av mätningarna skapades sedan djupskivor där man decimeter för decimeter kan skala sig ner i marken över hela undersökningsytan. All inmätning av positioner gjordes med en Sokkia RTK-GPS med en noggrannhet på centimeter-nivå. Med hjälp av georadarundersökningen var avsikten att avgränsa gravplatsen, då tanken var att nedgrävningar efter ytterligare gravar skulle avspelas av georadarn.

Eftersom undersökningen hade karaktär av räddningsgrävning kan det vara motiverat att i detalj beskriva tidsschemat för de steg som till slut kom att ingå i undersökningen.

25/4 Skelett påträffas vid carportbygge. Anmälan till Polisen

26/4 Polis kontaktar Länsstyrelsen, som kontaktar Kulturparken Småland.

27/4 Undersökning på plats, inledningsvis kriminaltekniker och arkeolog, efter lunch enbart arkeolog, eftersom skeletten troligen är av hög ålder. Undersökning av A259. Under fältarbetets gång samråd med Länsstyrelsen samt osteolog Caroline Arcini per telefon

28/4 Fortsatt undersökning av A259.

4/5 Undersökning av avschaktad yta, sällning av jordmassor, påbörjad undersökning av A273

6/5 Avslutande sällning samt undersökning av A273 tillsammans med osteolog Caroline Arcini.

Maj månad: Skrevs undersökningsplan samt gjordes kostnadsberäkning för fortsatt arbete.

Undersökningsplan lämnas till länsstyrelsen 2011-05-31. Fyra ¹⁴C analyser skickas till Lunds universitet 2011-05-20. Fynd lämnas till konservering på Kalmar läns museum 2011-05-13.

2011-06-09: Besked om att Riksantikvarieämbetet har beslutat bekosta undersökningen.

2011-06-14: Lämnat skelett till osteologisk analys.

2011-06-16 Resultat från ¹⁴C-analys.

2011-07-11-12: Georadarundersökning.

Augusti/september: Rapportarbete

Undersökningsresultat

Området som berördes av bygget för carporten var cirka 25 kvadratmeter stort (fig. 6). Carporten var tänkt att byggas på norra gaveln av den nord-sydligt liggande ladugård som fanns på platsen. På södra sidan skulle carportens tak vila på ladugården, på den norra sidan skulle den bäras av tre balkar fastsatt i betongplintar och det var i samband med grävandet av hålet för den östligaste av dessa plintar som skelettdelar påträffades. Plinthålen var ungefär 0,8x0,7 meter stora och ungefär 0,5 meter djupa. Området mellan plintarna och ladugården hade redan under hösten 2010 banats av med en minigrävare så att grästorv och den övre delen av myllan tagits bort. Undergrunden på platsen utgjordes av sand. Vid undersökningstillfället var ytan ojämnt avbanad och vid rensningen framkom en del nedtrampat recent material i sanden. Den närmsta metern av ytan intill ladugårdens vägg innehöll omrörda massor. Troligen fanns här en nedgrävning som tillkommit i samband med att man uppfört ladugården någon gång under förra hälften av 1900-talet. Ladugårdens nordöstra hörn var ingrävt i den nedre delen av åsryggen, varför en nedgrävning kring

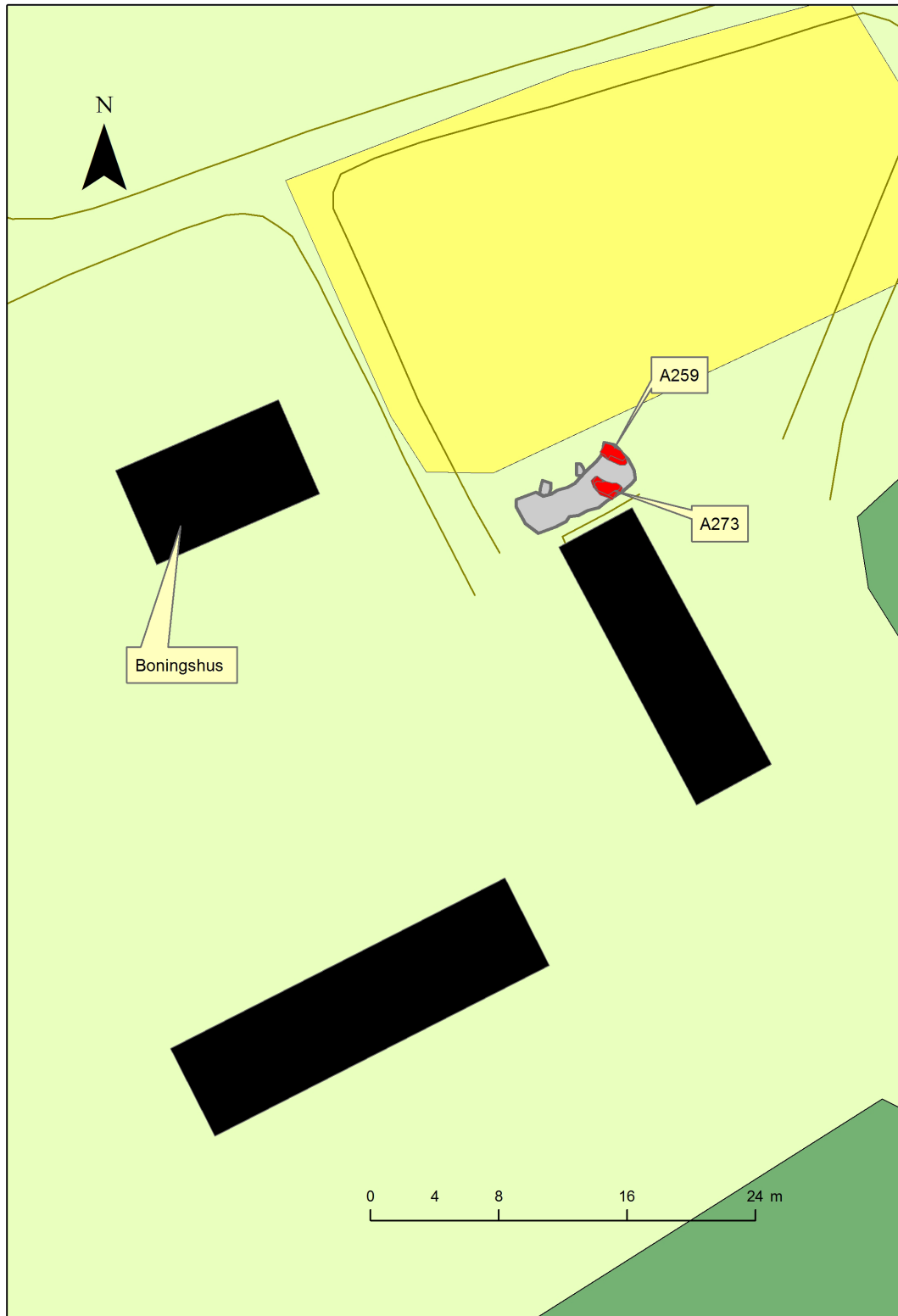


Fig. 6. Plan över det undersökta området markerat med grått med de två gravarna A259 och A273.



Fig. 7. När polisen anlände till platsen restes ett tält över fyndplatsen. Foto från söder.

grunden varit nödvändig i samband med uppförandet. Därför var den här remsan av det avschaktade området redan förstörd.

Vid grävandet av det nordöstra plinthålet påträffade markägaren först en del av ett lårben och sedan ett kranium. Vid upptäckten av kraniet var det ingen tvekan om att det rörde sig om skelettdelar från en människa och grävandet avbröts. Efter polisens första besiktning av fyndet spärrades området av och ett mindre tält restes över fyndplatsen av polisen. När ärendet sedan överlämnades och den arkeologiska undersökningen påbörjades, startade den med att fyndplatsen rensades av. Ganska snart framkom gravens nedgrävningskanter (fig. 7).

A259

Graven A259 låg i schaktets nordöstra hörn, var cirka 1,80 meter lång och 0,8 meter bred. Den var orienterad i nordvästlig – sydöstlig riktning där de dödas huvuden var belägna i nordväst. Den norra delen av graven var redan genomgrävd, nästan till gravens botten (här skulle en av plintarna stå) och ett kranium samt ett stort benmaterial hade tillvaratagits av polisen. Efter inmätning och dokumentation med hjälp av foto undersöktes graven (fig. 8).

Redan från början innehöll gravfyllningen, som bestod av gråbrun sand ett stort antal lösa skelettdelar, både av hela skelettdelar samt fragment av sådana. Exempelvis hittades ett helt skenben liggande upp och ned och på fel håll i relation till hur det upphittade kraniet hade legat (fig. 9). Det stod redan från början klart att gravfyllningen innehöll omrörda skelettdelar från flera individer. I den nordvästra delen hittades i kanten av nedgrävningen delar av ett krossat kranium liggande i kanten av graven, närmast föst åt sidan (individ 2)



Fig. 8. Efter rensning i tältet framträdde gravens nedgrävningsskanter. Foto från öster.



Fig. 9. Löst liggande felvänt skenben i A259.



Fig. 10. Det krossade kraniet till individ 2 lög ensamt i kanten av graven.



Fig. 11. Underkroppen till individ 1. Personen var lagd på sidan med ansiktet åt norr.

(fig. 10). Detta kranium verkar ha legat på sidan med ansiktet åt norr och krossats i samband med grävandet av hålet för plinten till carportens tak. Det krossade kraniet samt de omrörda skelettdelarna visade att det fanns minst två begravnade individer i graven.

Det kranium som hittades först låg på en rekonstruerad nivå av cirka 132,31 m ö h (individ 1). Enligt uppgift från markägaren låg det på sidan med ansiktet blickande åt norr. Vid den fortsatta grävningen av graven framkom delar av denna individs underkropp, genom lårben, underben och fotdelar, vilka tydligt visade att denna person legat på sidan vänd åt norr (fig. 11). Stora delar av personens överkropp, bröstben med mera hade grävts bort i samband med grävningen för plinten.

Sedan resterna av denna individ avlägsnats visade det sig att graven innehöll ytterligare en individ, individ 3. Denna tredje person låg på rygg i gravens botten, på en nivå av cirka 132,20 m ö h (fig 12, 13, 14). Även denna individ låg med huvudet i nordväst. Armarna låg korsade över bröstet (armställning C enligt Redin 1976), vilket indikerade en datering till senmedeltid. Skelettet var dock dåligt bevarat, framför allt saknades stora delar av bröstkorgen. Dessa ben kan dock ha blandats samman med de skelettdelar som tillvaratogs vid polisens inledande undersökning. Eftersom personens fötter låg tillsammans med fötterna från den ovanliggande individ 1 blandades dessa ben ihop vid undersökningen.

Sammanfattningsvis föreföll tre individer ha gravlagts i A259 och av skelettens inbördes relation att döma verkade detta ha skett vid olika tillfällen. Alla tre individerna har lagts ned med huvudet i nordväst. I ett första skede begravdes individ 3 på rygg i graven. I ett senare skede begravdes individ 2, möjligen på sidan med ansiktet vänt åt norr. De enda säkra kvarvarande delarna av denna individ är det krossade kraniet. Sannolikt tillhör delar av de



Fig. 12. Individ 3 i botten av A259. Foto från öster.

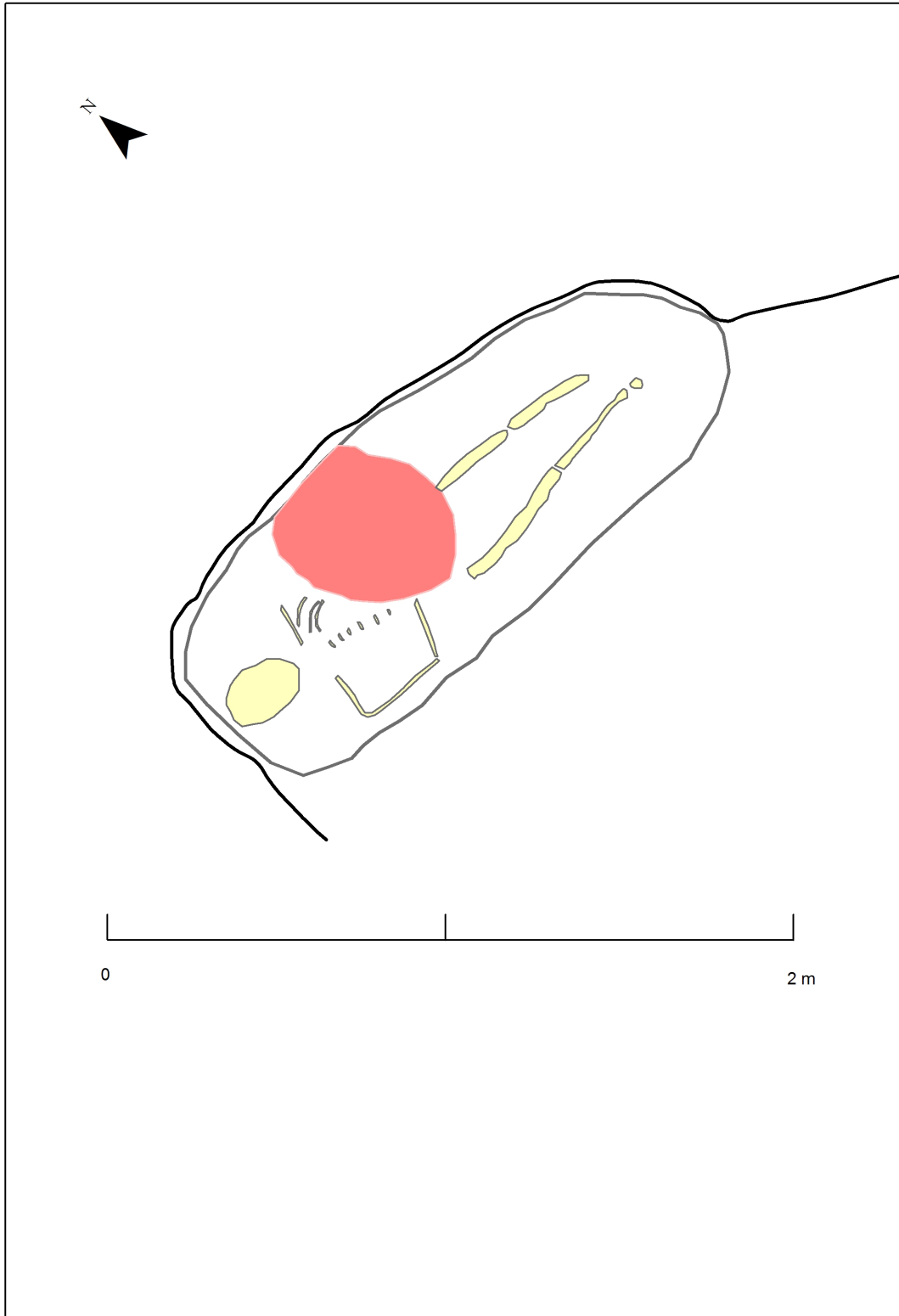


Fig. 13. Individ 3 i botten av A259. Det rosa området var söndergrävt i samband med nedgärningen av plinten.



Fig. 14. Kraniet till individ 3 i botten av A259. Den gula stickan markerar det ungefärliga läget för kraniet till individ 1 som påträffades av markägaren. Foto från öster.

lösa orörda benen i gravfyllningen denna individ. Den sista begravningen gjordes av individ 1. När denna person begravdes grävdes graven upp, skelettet efter individ 2 rördes om, innan person 1 lades ned på sidan med ansiktet vänt åt norr.

Det fanns dock mycket lösa skelettdelar i fyllningen, inte minst i den dumphög där massorna från graven lagts upp. Här fanns gott om skallfragment, varför det redan under undersökningen i fält väcktes misstankar om att det möjligen kunde ha funnits en fjärde individ i graven. Dessa misstankar bekräftades senare vid den osteologiska analysen, då delar av skelettet till ytterligare en individ påträffades. Denna fjärde individ, individ 4, bör ha begravts i tidsspannet mellan individ 1 och 3, men relationen till individ 2 är däremot oklar.

Att skelettet efter individ 2 och 4 var omrört tyder på att personerna inte begravts samtidigt, utan att man återupprepade gånger valt att öppna en gammal grav för att begrava ytterligare personer. Då det endast fanns en synlig nedgrävningskant för graven måste graven och dess begränsningar ha varit synlig ovan mark så att man åter lätt kunde öppna den gamla graven för nya begravningar. När man gjort så har man inte visat någon som helst hänsyn till resterna efter den senast begravda personen, utan dessas skelett har behandlats mycket ovarsamt. Några gravgåvor framkom inte i graven.

A273

Vid den efterföljande rensningen av den avschaktade ytan framkom ytterligare en nedgrävning som vid den efterföljande undersökningen visade sig vara en grav (fig. 15). A273 låg parallellt med A259, cirka 1,3-1,4 meter åt söder och med exakt samma orientering i nordväst - sydöst. Gravens östra ända var bortgrävd av nedgrävningen för ladugården, men



Fig. 15. A273 framträdde efter det att den avschaktade ytan rensats av. I bakgrunden den tömda graven A259. Foto från söder.

denna har antagligen varit ca 2,20 meter lång och var ungefär 0,9 meter bred. Gravens övre del låg cirka 132,50 m ö h och redan vid avrensningen framträdde benrester i fyllningen. Även här fanns det mängder med lösa omrörda skelettdelar i gravfyllningen. Ytligt i gravens sydöstra ända låg ett flertal omrörda ben, fotdelar och underben, dock inte i korrekt anatomiska ordning.

Snart dök det upp tre kranier i gravens nordvästra del vilket visade att det fanns minst tre individer begravda. Ett kranium (individ 5) låg på sidan med ansiktet åt söder, medan de två andra kranierna (individ 6 och 7) låg upp och ner och således inte hängde ihop med någon kropp (fig 16). Graven undersöktes tillsammans med Caroline Arcini. Det visade sig att individ 5 var den person som begravts sist i gravens. Personen var begravd på sidan med huvudet kraftigt bakåtböjt och ansiktet tittande åt söder. Personens överkropp var bra bevarad och man kunde tydligt se hur personens högerarm var tillbakavriden och låg så att den gick in under ryggraden för att på personens rygg förenas med vänsterarmen som låg tillbakaböjd ovanpå kroppen (fig. 16, 17) . Med största sannolikhet var personen bakbunden när han begravdes. Individ 5 var den person som var bäst bevarad och som låg i orört läge i gravens så till vida att några senare begravningar inte rört om personens skelett.

Individ 6 och 7 representerades av de båda kranierna, samt de mängder med lösa ben som låg i gravfyllningen. Dessa personer måste ha begravts före individ 5 varvid deras skelett blivit kraftigt omrörda och mycket omilt behandlade i samband med begravningen av individ 5. Vilka ben som tillhörde respektive av individ 6 och 7 gick inte att avgöra vid undersökningen. Kranierna till individ 5, 6 och 7 låg på en nivå av cirka 132,50 m ö h (fig. 18).



Fig. 16. I A273 framträdde individ 4 (till vänster i bilden) samt de två kranierna efter individ 5 och 6. Huvudet på individ 4 var kraftigt tillbakaböjt. Foto från öster.



Fig. 17. Den högra armen på individ 4 låg in under ryggraden. Bakom ryggen förenades den högra och vänstra armen. Sannolikt var personen bakkunden när han begravdes. Foto från söder.



Fig. 18. De tre kranierna i A273, med individ 4 till vänster följt av individ 5 och 6. Foto från öster.



Fig. 19. Den dumphög som sållades innehöll mängder med benfragment.

Graven var dock grävd betydligt djupare och efter det att dessa individer tagits bort fortsatte undersökningen. I fyllningen fanns enstaka lösa skelettdelar, innan det i gravens botten, på en nivå ca 132, 20 m ö h framkom lämningar efter ytterligare en individ, individ 8. Skelettet var väldigt fragmentariskt bevarat och endast delar av ett skalltak samt delar av underbenen och fötterna fanns kvar. Man kan notera att nedgrävningen för denna grav varit något annorlunda än för de ovanliggande. När de senare personerna gravsatts har man inte exakt följt den gamla nedgrävningskanten på samma sätt som man gjort i A259. Av underbenen att döma har personen begravts liggande på rygg.

Sammanfattningsvis hittades således rester efter fyra gravlagda personer i A273. I ett första skede hade individ 8 begravts. En tid senare hade graven öppnats igen och någon av individerna 6 och/eller 7 hade begravts. När detta skedde stördes antagligen begravningen av individ 8. Eftersom man i detta skede inte helt verkar ha följt den första gravens nedgrävningskant kan detta möjligen indikera att det gått en tid sedan individ 8 begravdes. Det inbördes kronologiska och stratigrafiska förhållandet mellan individerna 6 och 7 går inte att fastställa. I det sista skedet hade individ 5 begravts, på sidan med ansiktet åt söder och med bakbundna händer. Vid denna begravning har man inte tagit någon som helst hänsyn till de individer som tidigare varit begravda i graven.

Sällning

I samband med att markägaren hösten 2010 schaktade av ytan där carporten skulle byggas lades jordmassorna upp i en dumphög intill schaktet. En snabb titt i högen, som kanske omfattade 1-2 m³ jord, visade att denna innehöll stora mängder skelettdelar. Här låg både

kranie- och käkfragment. För att tillvarata så mycket av skelettmaterialet som möjligt inför den osteologiska undersökningen, och inte minst av etiska skäl, sållades jordhögen igenom och allt benmaterial tillvaratogs (fig. 19). Skelettdelarna i högen kan ha kommit både från A259 och A273, men även legat löst i matjorden på platsen. Förutom skelettdelar hittades även en skärva förhistorisk keramik, med en preliminär datering till brons-/järnålder (F5). Keramiken antyder att det finns en förhistorisk boplats i närområdet.

Fynd

Till skillnad från i A259 framkom fynd i A273 i form av fyra metallsöljor. De låg lösa i gravfyllningen och inte i säker anslutning till någon av de gravlagda individerna. De bör dock kopplas till deras klädedräkt. Söljorna är av en vanlig enkel funktionell typ och har fungerat som bältessöljor till skärp (fig 20, 21). Två av söljorna var av järn (F 3,4) och hittades i gravfyllningen nedre del, varför de möjligen ska kopplas till individ 8. Resterande två söljor var av brons (F 1,2) och låg högre upp i fyllningen. Inget av fynden kan bidra till gravarnas datering

Fyndlista

- F 1 Sölja i brons, rund, 2,4 cm i diameter, nålen bevarad.
Vikt: 3,6 g Hittad i A273
- F 2 Sölja i brons, rund, 2,6 cm i diameter, nålen bevarad.
Vikt: 6,5 g. Hittad i A273
- F3 Sölja i järn, rund, ca 4,4 cm i diameter, nålen bevarad
Vikt: 20 g. Hittad i A273
- F4 Rektangulärt bältesspänne, järn, 4,8 x 4,4 cm stort.
Vikt: 35 g. Hittad i A273
- F5 1 st Keramikskärva
Vikt: 3,5 g. Hittad vid sållning av dumphög.

Analysresultat

Inom ramen för undersökningen har skelettmaterialet genomgått en grundläggande osteologisk analys. Dessutom har fyra C14-analyser gjorts vid C14-laboratoriet vid Lunds universitet.

¹⁴C-analys

Eftersom några daterande fynd inte framkom fanns ett stort behov av att genom ¹⁴C-dateringar datera gravarna. Den enda indikationen på datering var att armställningen på individ 3 tydde på en senmedeltida datering. Dateringarna gjordes genom att prov togs på den första och sista gravlagda individen i respektive grav. Resultatet kan sammanfattas i



Fig. 20. De två bronsöljorna i A273, F1, F2 innan konservering. Foto Jörgen Ludvigsson, Kulturparken Småland..



Fig. 21. De två järnsöljorna i A273, F3, F4. före konservering. Foto Jörgen Ludvigsson, Kulturparken Småland.

nedanstående tabell. Alla årtal avser tid e.Kr. Kalibrering är gjord i OxCal v3.10.

Labnr	Grav	Prov från	¹⁴ C ålder	Ett sigma	Två sigma
LuS 9631	A259 individ 1	kindtand, överkäke	630 +-50	1290-1325 1340-1395	1280-1410
LuS 9632	A259 individ 3	kindtand, underkäke	610 +- 50	1295-1370, 1380-1400	1280-1415
LuS 9633	A273 individ 5	skalltak	460 +-50	1410-1475	1320-1345, 1390-1525, 1570-1625
LuS 9634	A273 individ 8	skalltak	670 +- 50	1275-1315, 1355-1390	1260-1400

Dateringarna visar tydligt att de döda begravts under medeltiden. Osäkerhetsmarginalerna gör att några tydliga inbördes kronologiska skillnader mellan dem inte kan urskiljas. Individ 8 är sannolikt den som begravs först, därefter verkar begravningar ha skett återupprepade gånger under 1300- och 1400-talen. Att individ 5 är den sista begravda personen förefaller också klart, möjligen begravdes denna person så sent som under 1500-talet.

Osteologi

Den osteologiska analysen utfördes av Caroline Arcini vid Riksantikvarieämbetet UV Syd (se bilaga 1). Den visade att i A259 hade två män och två kvinnor begravts och i A273 låg skeletten efter tre män och en individ som inte kunde könsbedömas. Skeletten i de båda gravarna var ganska fragmenterade, en fragmentering som dels skett i samband med att gravarna hittades, dels berodde på den behandling som gravarna utsatts för i samband med att man återkommande begravt nya individer i gravarna. En stor del av benen bar också spår efter gamla brott, vilka uppstått då gravgrävare grävt om gravgropen för att ge plats för nya gravsättningar. Av de två individerna i A259 som fortfarande låg in situ var individ 3 begravd på rygg och individ 1 på sidan, medan den individ vars överkropp var intakt i A273 var nerlagd på sidan, hade båda armarna på ryggen och troligen begravts bakbunden (fig. 22).

Samtliga individer var vuxna individer, den yngsta omkring 20 år och den äldsta omkring 45 år. Kroppslängd har kunnat beräknas för fyra av individerna. Individ 1 i A259 var en kvinna som var 163 cm lång, individ 3 som låg i botten på samma grav var en man med en kroppslängd på 166 cm. Därtill har kroppslängd kunnat beräknas för ytterligare en individ, vars ben endast återfanns i schaktmassorna. Den individen, vars kön inte kunnat bestämmas, var också begravd i A259 och beräknas ha varit omkring 165 cm. I A273 har kroppslängd endast kunnat beräknas för den senast gravlagda, individ 5. Denna man var ovanligt lång för sin tid, 186 cm.

Inte hos någon av de gravlagda har spår efter frakturer eller sjukdomar noterats. Karies har däremot observerats hos fyra av de åtta individerna och i ett fall ses emaljstörningar. De senare har uppstått i barndomen och orsaken är antingen otillräckligt intag av föda vilket i sin tur kan bero på brist på föda eller om barnet inte kunnat tillgodogöra sig födan på grund av sjukdom.



Fig. 22. Osteologen Caroline Arcini gräver ut A273. Andreas Emilsson funderar.

Att fastställa dödsorsaker på skelettmaterial är svårt, majoriteten av dödsorsaker avsätter inga spår i skelettet. Med flera skelett i varje grop och avsaknad av spår efter kistor har groparna karaktären av massgravar. Benämningen massgrav innebär en grav där det ligger många människor. Massgravar förknippas ofta med krig eller epidemier, då man inte haft tid att gräva individuella gravar.

De omrörda skelettdelarna som påträffades i jorden dels över individ 1 och mellan individ 1 och 3 i A259 och runt och under individ 5 i A273 vittnar om att gravarna tydligt utgjort markerade områden som återanvänts vid flera olika tillfällen, vilket talar emot att det utgör människor som fallit offer i krig eller dött i någon farsot till exempel pesten. Varken vid krig eller vid epidemier används gravar vid flera tillfällen med års mellanrum och eftersom de omrörda skelettdelarna talar för att flera år förflutit mellan gravsättningarna motsäger det att det rör sig om denna typ av massgravar. Positionen på mannen i A 273 som låg begravd på sidan med händerna på ryggen indikerar också att han varit bakbunden och att han inte lagts i graven med omsorg. Detta talar för att de påträffade bragts om livet genom avrättning. Det ovarsamma sätt på vilket de döda behandlats har paralleller från andra arkeologiskt undersökta avrättningsplatser, exempelvis den i Vadstena (Arcini 2009).

Bland de undersökta från Hamneda har halskotor kunnat studeras hos fem av de åtta individerna och i sex fall har delar av underkäkar varit observerbara. Inte i något fall har spår efter halshuggning kunnat noteras. Därför är det troligt att de avrättats genom hängning.

Georadarundersökningen

Den 12-13 juli genomfördes en undersökning av ett ca 2500 m² stort område runt

fyndplatsen med en georadar (se bilaga 2 för detaljer). Syftet med denna undersökning var att se om man genom att använda en georadar skulle kunna avgränsa begravningsplatsen. En georadar fungerar som ett ekolod fast på land och sänder ner en elektromagnetisk puls i marken. Denna reflekteras tillbaka vilket registreras i georadarn varefter man kan göra en tolkning av de underliggande jordlagren. I de fall jordlagren är orörda framträder ett generellt mönster, men om man någonstans grävt gropar i jorden och sedan återfyllt dessa, är det naturliga mönstret stört och kurvorna reflekteras på ett annat vis. Dessa så kallade anomalier visar att det finns saker under mark som stör det naturliga magnetfältet.

De ytor som omfattades av georadarundersökningen framgår av fig. 23. Den typ av georadar som användes kräver relativt plan mark och låg vegetation för att ge ett bra resultat. Georadarn kördes över gräsmattan i anslutning till fyndplatsen, men även längre åt sydväst och norr, allt i syfte att försöka avgränsa begravningsplatsen utan några ytterligare markingrepp.

Resultatet efter databearbetning visade att det under mark finns cirka tio avlånga nedgrävningar, av samma storlek och med ungefär samma orientering som de undersökta gravarna (fig 24). Dessa gravar ligger nordost om de undersökta gravarna. Att dessa anomalier är lika stora som de undersökta gravarna och har ungefär samma orientering i nordväst-sydöst är starka indicier på att detta är gravar av samma typ som de som undersökts.

Inom tomtmarken finns åtta nedgrävningar av denna typ, norr om gamla landsvägen ytterligare två. Dessutom finns ett antal osäkra nedgrävningar i området norr om vägen, samt ett större område söder om densamma, där det förefaller vara väldigt omgrävt under mark. Möjligen finns här ett flertal gravar vars nedgrävningsskanter skär in i varandra.

Georadarbilden ger inget entydigt svar på hur många ytterligare gravar som finns på platsen, men det står helt klart att det finns flera gravar dolda under mark. Av allt att döma fortsätter begravningsplatsen åt nordost medan den är avgränsad åt söder och väster. Hur många individer som är begravda i dessa gravar framgår inte av georadarbilden, men om även dessa gravar innehåller så många som fyra personer är ytterligare minst ett 40-tal personer begravda på platsen. Det här gör det till en av de större arkeologiskt kända avrättningsplatserna i landet, med stor potential för framtida forskning.

Tolkning

Resultatet av de undersökningar och analyser som gjorts kan således sammanfattas enligt följande. Två gravar har undersökts, vilka vardera innehöll fyra gravlagda individer. De döda har inte begravts vid ett och samma tillfälle utan man har återupprepade gånger grävt upp gravar för att åter begrava människor i dem. De döda har behandlats vårdslöst och vid nya begravningar har ingen som helt omsorg visats tidigare döda. Av de döda fanns minst två kvinnor och fem män och de döda var i åldern 20-45 år när de dog. En av de döda låg på sidan med bakbundna händer, vilket tillsammans med det sätt som de döda behandlats på tyder på att vi här har lämningarna efter en avrättningsplats. Skeletten bar dock inga spår efter att de döda blivit halshuggna utan de har sannolikt avrättats genom hängning.



Fig. 23. Resultatet av georadarundersökningen. Den lila linjen motsvarar ytan med de två undersökta gravarna. Svartgråa ytor motsvarar de områden undersökta med georadar.

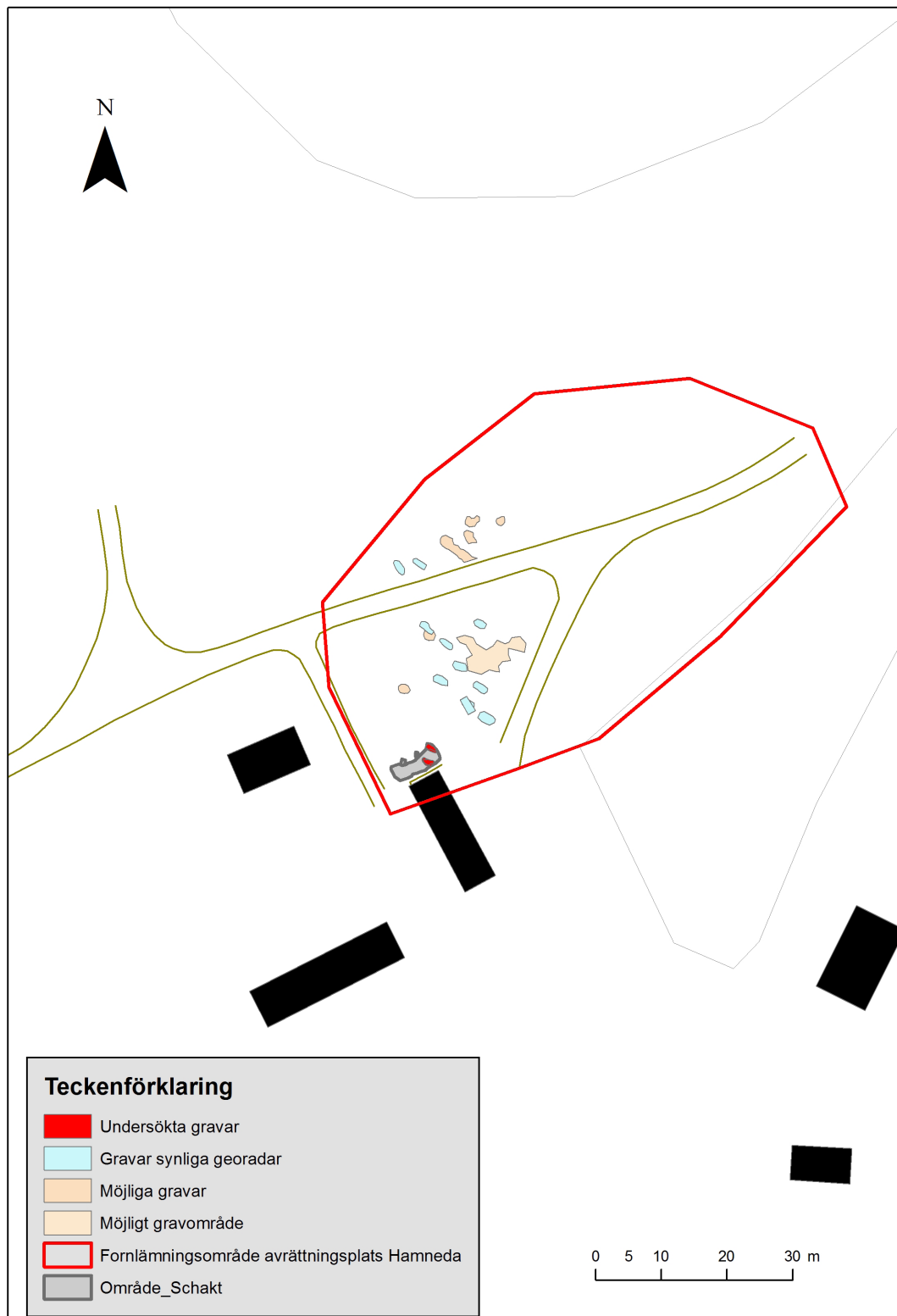


Fig. 24. Tolkning av avrättningsplatsens struktur. Röd linje motsvarar begravningsplatsens troliga utsträckning.

Några gravgåvor har inte medföljt de döda. De enda föremål som hittades var bältessöljor som visar att de döda begravts i sina kläder. De ¹⁴C-analyser som gjorts daterar gravarna grovt till 1300- och 1400-talen. Individ 8 i A273 var möjligen den som begravdes först, kanske följt av individ 3 i A259, medan individ 5 i A273 var den sist begravda i de båda gravarna, kanske så sent som på 1500-talet. Endast när det gäller A273 och individ 8 kan man se att man vid en ny begravning inte helt hållit sig inom den gamla nedgrävningen. Att den gamla nedgrävningens kanten i stort respekterats tyder på två saker, dels att gravens läge bör ha varit markerad ovan mark, dels att det inte gått så lång tid mellan de återkommande begravningarna i graven utan att nedgrävningens kanten fortfarande varit lätt att se. Man kan också fråga sig om de tidigare begravda hunnit bli helt skeletterade innan det var dags för en ny begravning i graven.

En sak som slår en är hur ovarsamt skeletten efter de döda behandlats. Vid de återupprejade begravningarna har man inte tagit någon som helst hänsyn till de individer som tidigare begravts på platsen. Det här är ett förhållande som man tidigare nämnt också observerat på andra arkeologiskt undersökta avrättningsplatser (se Arcini 2009), men varför man begravt flera individer i samma gravar är svårt att förstå. Någon brist på plats för nya gravar i samband med avrättningar lär inte ha funnits eftersom avrättningsplatsen låg på landsbygden. Att man ändå valt att öppna gamla gravar för att begrava nya personer har varit en tydlig strategi. I de skriftliga källor som omtalar avrättningar under medeltiden nämns inget om att man skulle begrava de avrättade i gamla gravar. Tvärtom stagas bara att de avrättade skulle begravas på avrättningsplatsen och att de inte fick vila i vigd jord.

Samtidigt fanns det under medeltiden strikta regler för hur den döda kroppen skulle behandlas i samband med ett dödsfall och hur begravningen skulle gå till. Däremot sägs aldrig något om hur kroppens rester, skelettet, skulle behandlas. De undersökningar som gjorts av medeltida kyrkogårdar har visat att liten respekt överhuvudtaget visats äldre gravar vid grävandet av nya gravar. Gamla gravar grävdes regelmässigt sönder vid nya begravningar och skeletter rester blandades huller om buller. Undersökningen av kyrkogården vid S:t Stefans kyrka i Lund, kan tas som exempel. Här påträffades strax över 2000 skelett *in situ*, samtidigt som rester efter ytterligare 1250 individer hittades huller om buller på kyrkogården (Carelli 1995).

I en sådan kontext är det kanske inte så konstigt att man inte ägnade skeletten efter avrättade personer särskilt stor omsorg, men det som skiljer avrättningsplatsen i Hamneda från en stor kyrkogård som St Stefan i Lund, där det skiljer flera hundra år mellan de första och senast begravda, och där man också har en begränsad yta att hålla sig inom när man begraver sina döda, är att på avrättningsplatsen fanns det gott om plats. Här har man dessutom ytterst medvetet grävt upp gamla gravar. Kanske ska man se detta som ytterligare en del av straffet. Inte bara blev man avrättad och nekades att vila i vigd jord, de återkommande begravningarna innebar också att man inte ens efter döden fick vila i frid. Möjligen ska detta ses som en förlängning av straffet. Här finns sannolikt frågor för framtida forskningsprojekt.

En ny eller gammal avrättningsplats?

Att det funnits en avrättningsplats i Hamneda är ju som framgick inledningsvis ingen nyhet. En sådan kan antas ha funnits i trakten sedan slutet av 1300-talet då tingsplatsen framträder i det skriftliga källmaterialet. 1685 års karta har också avrättningsplatsen markerad och



Fig. 25. Undersökningen förorsakade stor uppmärksamhet i media och rapporterades både i lokala, regionala och nationella media, både tidningar, radio och tv. På bilden intervjuar TV4 rapportörfötteraren.

den gamla avrättningsplatsen är även utpekad i landskapet som en fast fornlämning (RAÄ 50) (fig. 2). Men de påträffade gravarna ligger inte på denna plats utan ungefär 500 meter därifrån. Hur ska detta förklaras?

Flera alternativa förklaringar, mer eller mindre sannolika, kan tänkas. Ett alternativ skulle vara att personerna avrättats på RAÄ 50, men begravts på nu hittade platsen RAÄ 333. Mot en sådan tolkning talar dock att de avrättade skulle grävas ned på själva avrättningsplatsen. Det finns inte heller någon funktionell orsak till varför man skulle bära liken 500 meter till en ny begravningsplats varför denna tolkning inte verkar särskilt hållbar.

Ett annat alternativ är att utpekandet av platsen för galgbacken är felaktig. Galgbacken är som nämnts enbart noterat på häradskartan 1685, och utifrån den går det inte att närmre lokalisera platsen för galgen. Eftersom de påträffade gravarna ligger i direkt anslutning till gamla landsvägen, Lagastigen, och invid en getåsrygg som följer denna, är det mycket troligt att galgen var belägen uppe på åsen alldeles norr om gravplatsen. Här skulle den sannolikt ha varit betydligt mera synlig för förbipasserande på landsvägen jämfört med om den stått på platsen för RAÄ 50. Allmogen som passerade förbi kom dessutom betydligt närmare och kunde se gravarna efter de avrättade på ömse sidor om vägen. Enligt denna teori är RAÄ 50 felaktigt utpekad som avrättningsplats och de stolphål som syns på platsen, och som sägs vara resterna efter stolparna till galgen, representerar något helt annat.

Ett tredje alternativ är att båda platserna representerar avrättningsplatser, men att denna vid någon tidpunkt flyttats. Att så ofta skett är exempelvis belagt i Växjö. I Växjö låg av

äldre kartor att döma den äldsta kända avrättningsplatsen en bit utanför själva staden vid dess norra infart, den plats som idag kallas Lyckans höjd och där avrättade människor som tidigare nämnts påträffats (Wilander 2002, Knutsson 2010). Lyckans höjd användes som avrättningsplats vad man vet under 1600- och 1700-talen, därefter flyttades avrättningsplatsen under andra halvan av 1700-talet längre norrut längs landsvägen, även om lokaliseringen för den senare platsen är något oklar. På samma sätt är det möjligt att avrättningsplatsen i Hamneda vid något tillfälle och av någon anledning flyttats. I det här fallet skulle den nu undersökta avrättningsplatsen RAÄ 333 representera den äldsta, första platsen för galgen och RAÄ 50 en yngre galgbacke använd under 1600-talet.

För att säkert klargöra vilket av dessa alternativ som är mest sannolikt krävs dock undersökningar även på RAÄ 50 för att fastställa om det även där finns avrättade personer begravda.

Utvärdering och måluppfyllelse

En utvärdering av undersökningens resultat i relation till undersökningsplanen visar att arbetet bedrivits enligt vad som stadgades i denna. Detta är dock inte så konstigt eftersom undersökningsplanen i det här fallet upprättades först efter det att fältarbetet var avslutat. Gravplatsen har undersökts, avgränsats, daterats och tolkats i enlighet med vad som förutskickades. Förutom denna rapport planeras även två artiklar om undersökningsresultatet färdigställas, en på svenska för tänkt publicering i Fornvännen och en på engelska för tänkt publicering i Current Archaeology. Den första skrivs av Martin Hansson, den andra av Martin Hansson och Caroline Arcini. Den enda förändring jämfört med undersökningsplanen är att de planerade studierna av domboksmaterial från Sunnerbo härad utgått, detta eftersom de avrättade kom från en tidsperiod som ligger före detta material i tid. Istället har dessa timmar använts till artikelskrivning.

Förmedling

Undersökningsresultaten väckte stort intresse och under fältarbetets gång rapporterades det i både lokal- och rikspress, radio och TV. TV4 har sänt flera inslag där resultatet av rapport- och analysarbetet presenterats (fig. 25). Vidare har resultaten hittills presenterats i flera föreläsningar, bland annat hos hembygdsföreningen i Hamneda, biblioteket i Ljungby samt på Smålands museum och Länsstyrelsen i Växjö. Sammanlagt har publiken uppgått till ca 250 personer.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum: 431-1811-11 beslutsdatum 2011-11-08
Kulturparken Småland dnr: 110-00195-2011
RAÄ nr: 333
Socken: Hamneda
Kommun: Ljungby
Län: Kronoberg
Plats: Hamneda 2:14
Undersökningstid: 2011-04-27-2011-07-13
Personal: Martin Hansson och Andreas Emilsson, Kulturparken
Småland
Caroline Arcini, RAÄ UV Syd
Lars Winroth, Modern Arkeologi
Läge: Fastighetskartan, blad 4D7f Västerhult
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM
Koordinater: x6283806 y429237
Dokumentation: Mätdata, digitala fotografier, handritade planer och fynd
förvaras på Smålands museum
Intrasisprojekt SM2011:3

Referenser

- Arcini, C. 2009. Detta lämnar ingen oberörd. I *Döden som straff. Glömda gravar på Galgbacken*. Östergötlands länsmuseum. Red T Fendin.
- Carelli, P. 1995. We Are Not Equal in the Face of Death. Profane Graves in Medieval Lund. Thirteen Essays on Medieval Artefacts. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum. 1993-1994*.
- Fendin, T (red). 2009. *Döden som straff. Glömda gravar på Galgbacken*. Östergötlands länsmuseum.
- Hagberg, L. 1937. *När döden gästar. Svenska folkseder och svensk folketro i samband med död och begravning*. Stockholm.
- Hansson, M. 2001. *Huvudgårdar och herravälden. En studie av småländsk medeltid*. Stockholm.
- Hansson, M. 2008. *Det medeltida Småland*. Historiska Media. Lund.
- Karlsson, E. 2009. Glömda gravar på galgbacken. I *Döden som straff. Glömda gravar på Galgbacken*. Östergötlands länsmuseum. Red T Fendin.
- Knutsson, C. 2010. Galgbacken i myt och verklighet. I *Småländska brott. Brott och straff*

- under 500 år*. Historiska föreningens i Kronobergs län skriftserie 11. Red L Johansson, R Nilsson & H Nordmark. Växjö.
- Lager, G. 2006. *Döden i skogen. Svenska avrättningar och avrättningsplatser*. Ersatz.
- Redin, L. 1976. Lagmanshejdan: ett gravfält som spegling av sociala strukturer i Skanör. *Acta Archaeologica Lundensia series in 4°*, 10. Bonn: Habelt.
- Larsson, L-O. 1999. Land och län under kristendomens millennium. I *Landen mellan sjöarna. En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv*. Red. L Johansson. Kronobergsboken 1999/2000.
- Rosengren, J. 1914. *Ny Smålands beskrifning. Allbo och Sunnerbo härad*. Växjö.
- Thelander, J. 2002. Dödsstraff – med rätt att döda. (<http://www.popularhistoria.se/artiklar/dodsstraff-med-ratt-att-doda/>). Publicerad 27 juni 2002.
- Thunander, R. 1989. *Tusen brott i Småland. Studier i Göta Hovrätts Criminalieserie 1635-1644*. Scripta Minora nr 1. Institutionen för humaniora. Högskolan i Växjö.
- Thunander, R. 1993. *Hovrätt i funktion. Göta Hovrätt och brottmålen 1635-1699*. Rättshistoriskt bibliotek. Fyrtionionde bandet. Lund.
- Wilander, L. 2002. ”Galgelyckan”, en avrättningsplats i Växjö stad. *Smålands museum rapport 2002:15*.
- Hemsida*: Amnesty International <http://www.amnesty.se/vad-gor-vi/dodsstraffet/> hämtad 2011-09-14.

Bilaga I

Osteologisk rapport över gravarna från Hamneda 2:14. Caroline Arcini, Riksantikvarieämbetet UV Syd.

I samband med schaktningen inför byggandet av en carport påträffade en privatperson ben av människa. Fyndet polisanmälades, men då man insåg att det rörde sig om en fornlämning blev det ett ärende för länsstyrelsen och arkeologer vid Kulturparken Småland i Växjö kontaktades. Det första som arkeologerna på platsen kunde konstatera var en oval grop i vilken det låg omrörda ben av människa. Därunder kom underbenen av en individ och fötterna av två individer, vilka fortfarande låg i korrekt anatomisk position (in situ). Dessa plockades upp och efter ytterligare framrensning kom i gropens botten ett skelett som var mer eller mindre intakt och fortfarande låg in situ. I samband med schaktningen hade skelettdelar både från den senast gravlagda och omrörda ben från tidigare gravlagda hamnat i dumphögen. Dessa ben insamlades genom sällning av jorden. Vid upprensning av marken vid sidan om gropen påträffades ännu gravgrop av mer eller mindre samma storlek som den första och i den framkom ytterligare skelett.

I den första gropen A 259 hade två män och två kvinnor grävts ner och i den andra A 273 låg skeletten efter tre män och en individ som inte kunde könsbedömas. Skeletten i de båda gravgroparna var ganska fragmenterade. Fragmentering har dels skett i samband med schaktningen men en stor del av benen bar också spår efter gamla brott, vilka uppstått då gravgrävare grävt om gravgropen för att ge plats för nya gravsättningar. De två individerna i A 259 som fortfarande låg in situ var båda begravda på rygg medan den individ i A 273 där övre delen av kroppen var intakt var nerlagd på sidan och hade båda armarna på ryggen.

Dateringen av gravarna med hjälp av ^{14}C , visar att de gravlagda levde på 1300- och 1400-talen. Samtliga individer i de båda gravgroparna var vuxna individer, den yngsta omkring 20 år och den äldsta omkring 45 år. Kroppslängd har kunnat beräknas för fyra av individerna. Individ 1 i A 259 var en kvinna som var 163 cm lång, individ 3 som låg i botten på samma grav var en man med en kroppslängd på 166 cm. Därtill har kroppslängd kunnat beräknas för ytterligare en av individerna i A259, vars ben endast återfanns i schaktmassorna. Den individen beräknas ha varit omkring 165 cm. Om individen var den andra mannen eller den andra kvinnan i A259 gick inte att avgöra. I gravgrop A 273 har kroppslängd endast kunnat beräknas för den senast gravlagda individen, mannen som var begravd på sidan och han var 186 cm lång.

Inte hos någon av de gravlagda har spår efter frakturer eller sjukdomar noterats. Karies har däremot observerats hos fyra av de åtta individerna och i ett fall ses linjeformade emaljstörningar. De senare har uppstått i barndomen och orsaken är antingen otillräckligt intag av föda vilket i sin tur kan bero på brist på föda eller om barnet inte kunnat tillgodogöra sig födan på grund av sjukdom.

Vilka var då de döda och varför är de inte begravda på en kyrkogård?

Att fastställa dödsorsaker är mycket sällsynt, majoriteten avsätter inga spår i skelettet. Med flera skelett i varje grop och avsaknad av spår efter kistor har groparna karaktären av massgravar. Benämningen massgrav innebär en grav där det ligger många människor.

Massgravar förknippas ofta med krig eller epidemier, då man inte haft tid att gräva individuella gravar. De omrörda skelettdelarna som påträffades i jorden dels över individ 1 och mellan individ 1 och 3 i A 259 och runt och under individ 5 i A 273 vittnar om att gravarna tydligt utgjort markerade områden som återanvänts vid flera olika tillfällen, vilket talar emot att det utgör skelett efter människor som fallit offer i krig eller dött i någon farsot till exempel pesten. Positionen på mannen i A 273 som låg begravd på sidan med händerna på ryggen indikerar också att han varit bakbunden och att han inte lagts i graven med omsorg. Ett tecken som snarare talar för att de påträffade bragts om livet genom avrättning.

Vid denna tid fanns inga fångelser där förbrytare kunde förvaras och avtjäna straff utan dödsstraff var det sätt som samhället använde för att skipa rättvisa. Ofta verkställdes avrättningarna strax efter fastställd dödsdom, vilket inte gav den dömda tid att förbereda sin själ. Genom offentliga avrättningar ville man skrämja och varna andra för följderna för den som avvek från samhällets regelverk. Att dömas till döden, avrättas offentligt och sluta sina dagar på galgbacken var långt ifrån det rätta sättet att dö på.

Uppvisar då skeletten från Hamneda några spår efter avrättning?

I de fall där avrättningen sker med yxa eller svärd ses huggmärken på någon av de första halskotorna, men spår efter hugg förekommer också så långt ner på halsryggen som på fjärde halskotan. Det är heller inte ovanligt att den bakre delen av underkäken uppvisar huggmärken. Historiska källor uppvisar flera exempel på att bödeln måst hugga flera gånger innan huvudet skilts från kroppen och att detta verkligen förekom har osteologiska undersökningar av skelettmaterial från avrättningsplatser kunnat visa (Arcini 2008). Avrättning genom hängning är däremot mycket svårare att fastställa. Anledningen är att den hängningsmetod som tillämpades ända in på 1800-talet resulterade i att den dömda dog genom långsam strypning. Vid denna tid var knuten på repet placerad i nacken på offret och fallhöjden i förhållande till längd och tyngd var inte reglerad. Offret kunde i dessa fall kämpa upp till tre minuter innan han eller hon ströps. Med denna hängningsmetod uppstod inga skador på skelettet. Först då offentliga avrättningar avskaffades höjdes kraven på att avrättningarna skulle bli mer "humana" dvs. att man ville få till stånd en mer ögonblicklig död.

Det var vetenskapsmannen Samuel Haughton från Irland som 1866 modifierade metoden. Han förlängde fallhöjden och längden på repet skulle noga beräknas efter individens längd och vikt och knuten på repet skulle placeras under vänstra örat eller kinden. På så sätt kom huvudet att böjas bakåt och därmed kom kraften att hamna på halskotorna som bröts eller kom ur läge. Ryggmärgen skadades och individen blev medvetslös inom några sekunder. Metoden användes i England första gången 1872. Undersökningar av hängda med denna metod visar dock att endast i en femtedel av fallen ses brott på halskotorna (James & Nasmyth-Jones 1992). I de fall fraktur uppstår ses det på andra halskotan. Förutom att den dömda avrättades så kunde den dömda ytterligare skymfas genom att bli steglad och uppsatt på hjul. Det innebar att kroppen parterades i fyra delar och spikades upp på hjul. Från skriftliga källor kan man konstatera att ca 16 procent av dem som halshöggs också steglats. Från arkeologiskt material i Sverige är endast ett fall känt (Arcini 2008).

Bland de undersökta från Hamneda har halskotor kunnat studeras hos fem av de åtta individerna och i sex fall har delar av underkäkar varit observerbara. Inte i något fall har

spår efter halshuggning kunnat noteras. Med tanke på att de gravlagda levde långt innan den hängningsmetod användes som kunde innebära att skador på halskotorna uppstod, är det därför troligt att de dött genom hängning på gammalt vis. Tidigare undersökningar av galgbackar i Sverige visar att endast en tredjedelar av de skelett som påträffats bär spår av svärd eller yxa övriga har avrättats genom hängning.

Två av individerna från Hamneda var kvinnor. I litteraturen finns det uppgifter om att kvinnor inte avrättades genom hängning eftersom det innebar att bödeln och andra kunde titta upp under kvinnas kjoltyg, vilket ansågs vanhedrande för kvinnan. Enligt 1734 års lag kunde emellertid kvinnor hängas och från England finns det uppgifter om att man band ihop kvinnans ben för att undgå att kjolen flög upp.

Osteologisk beskrivning av benmaterialet

A259

Den osteologiska analysen av A 259 visar att här fanns skelettdelar från fyra olika individer, två kvinnor och två män. Benen från den första översta individen som påträffades (individ 1) var inte komplett. Kvar var endast underben och fötter. Större delen av skelettet hade schaktats bort. Denna individ bedöms som den sist nerlagda. Strax under fotbenen till individ 1 kom benen från ytterligare ett par fötter, vilka bedöms tillhöra skelettet som kom i botten på gropen (individ 3).

De omrörda benen från individ 2 och 4, vilka dels låg ibland schaktmassorna, dels omrört i gravfyllningen, kommer förmodligen från individer vars skelett störts då individ nummer 1 skulle begravas. Mindre troligt är att de rörts om då individ 3 gravsatts, om så vore fallet borde något ben ha påträffats även under skelettet till individ 3 och så är inte fallet. Sannolikt har skelettet efter den först begravda individen av nr 2 och 4 även störts när den andra av dessa båda begravdes. Analysen av de olika skelettelementen och tänderna visar att vissa ben är välrepresenterade medan andra är kraftigt underrepresenterade. Endast kraniet till individ nummer 1 och 3 är mer eller mindre kompletta, men bland de omrörda benen det finns kraniefragment som representerar de andra två individerna. Om vi antar att samtliga individer har haft komplett uppsättning av tänder det vill säga 32 stycken var, bör vi förvänta oss att finna 128 tänder men vi har enbart 81 stycken det vill säga 63 procent. Bäst representerade var hörntänder och falska kindtänder (premolarer). Halskotorna är tämligen välbevarade. Av 28 halskotor var 24 bevarade och både första och andra halskotan påträffades hos alla fyra individerna. Bäckben, från både höger och vänster sida är bevarade från samtliga individer. Sämst representerade är revben, finger- och tåben.

Åldersbedömning

Individernas ålder har bedömts utifrån slitaget på tänder, sammanväxning av kraniesuturer och benens tillväxtzoner. Analysen visar att hos en av individerna var tillväxtzonen på bäckenet (ilium) ännu öppen. Denna sluter sig i en ålder av 16-23 år. Eftersom inga andra ben uppvisade öppna tillväxtzoner indikerar bedöms individen ha varit mellan 20 och 23 år. Detta bäckenben var ett av de skelettelement som inlämnades till polisen och har sannolikt tillhört en av individerna vars skelett var omrört. Bäckbenen till de övriga tre individerna indikerar också relativt unga individer. Tandslitaget har kunnat studeras på kindtänderna från fyra över- och underkäkar. Hos två av individerna är slitaget ringa, det vill säga här har emaljens slitits ned så att små isolerade öar av tandben (dentin) är synliga, i de andra två

fallen har slitaget gått något längre och öarna har flutit samman. Slitaget på tänderna i alla käkarna visar att individerna var unga då de dog, under 35 år.

Könsbedömning

Bedömningen av kön grundar sig på bäckenbenen där vinkeln mellan sittbenet och tarmbenet (incisura ischadica major). I två fall är vinkeln smal och indikerar att dessa är män, två fall vid och indikerar kvinnor. Kraniet som privatpersonen hittade är tämligen komplett och de små muskelfästena indikerar att det tillhört en kvinna. Individ 1 bedöms vara en kvinna och individ 3 är en man.

Kroppslängd

Vid kroppslängdsberäkning används vanligtvis största längd på lårbenet men i de fall sådana mått inte finns tillgängliga kan även andra långa rörben indikera kroppslängd. Två hela överarmsbenen påträffades i dumphögen, det är osäkert till vilken individ de hör. Det ena mätte 315 mm och det andra 317 mm, vilket ger kroppslängder på 165,5. Skenbenen och vänster lårben hos individ 1 var 429 mm, 341 mm respektive 343 mm vilket ger en längd på 163 cm. Även skenbenen till individ 3 var mätbara 353 mm och 352 mm, vilket gav en kroppslängd på 166 cm.

Tandhälsa

Tandunderlaget bestod dels av tänder som fortfarande satt på plats i käken, dels lösa tänder. Karies har observerats hos minst två av individerna. Hos en ses horisontella fåror i emaljen (emaljhypoplasier), vilket tyder på att den gravlagde under sin livstid antingen haft problem med tillgången på mat eller inte kunnat tillgodogöra sig mat och dryck på grund av infektion.

I övrigt har inga sjukliga förändringar eller skador noterats på de olika skelettelementen. Inte någon av halskotorna uppvisade spår efter yxa eller svärd. Inte heller har några ledproblem observerats, vilket egentligen inte heller är att vänta eftersom individerna var unga då de dog.

A273

I denna gravgrop fanns skelettelement av fyra personer. Precis som i A 259 har den grävts om och använts vid flera tillfällen och precis som i den föregående låg benen av den senast nedlagda i mer eller mindre korrekt anatomisk position (individ 5). Vid sidan av dess kranium låg delar av kranier till två andra individer (individ 6, 7). I gravens botten kom ett mycket dåligt bevarat skelett, bl. a. ett mindre kraniefragment samt delar av underbenen från ytterligare en individ (individ 8). Den senast begravda individen låg på sin högra sida i gropen och med händerna på ryggen.

Analysen av de olika skelettelementen och tänderna visar att benen var sämre bevarade än i A 259. Om vi precis som i A 259 gör samma antaganden beträffande tänder det vill säga att de bör finnas 128 tänder så fanns här bara 34 det vill säga endast 26 procent. Bäst representerade var kindtänderna (molarerna). Benen från ryggraden är dåligt representerade, endast två halskotor och ett mindre antal bröst- och ländkotor påträffades. För individen i botten (individ 8) fanns en hel del ben från fötterna men för de övriga saknades alla ben från fötterna utom ett fotrotsben.

Åldersbedömning

Individernas ålder har bedömts utifrån slitage på tänder hos tre av individerna. Individ 5 uppvisar ett tandslitage motsvarande en ålder av 30-35år. En av individerna uppvisade ett mer markant slitage, vilket ger en ålder av 35-45 år och lösa tänder från en överkäke indikerar en individålder på 20-30 år.

Könsbedömning

Bedömningen av kön grundar sig i dessa fall på kranium och bäckenbenen hos individ nummer 5 och två av individerna vars ben blivit omrörda., Alla tre indikerar att de gravlagda var män.

Kroppslängd

Tyvär var endast två rörben så pass bevarade att det gick att mäta. Det var höger överarmsben för individ nummer 5 som var 360 mm långt, vilket ger en kroppslängd på 186 cm och höger skenben från individ 8 som var ca 380 mm dvs. 174 cm.

Tandhälsa

Tandunderlaget bestod dels av tänder som fortfarande satt på plats i käken, dels lösa tänder. Karies har observerats hos minst två av individerna.

I övrigt har inga sjukliga förändringar eller skador noterats på de olika skelettelementen. Inte heller de två halskotor som påträffades uppvisade spår efter avrättning med yxa eller svärd.

Litteratur

Arcini, C. 2008. Detta lämnar ingen oberörd. I: *Döden som straff. Glömda gravar på galgbacken.* (red) Titti Fendin.

Tabell 1 A 259

	Ben som kom fram initialt och hamnades hos polis	Från sällning i dumphög	Underkropp till ind 1 och troliga fotben till ind 3	Ben från inledande upprensning + fragment av craniet från ind 2.	A 259 individ 3
Cranium	1. Helt cranium med maxilla, mandibula kvinna 2. Maxilla s., ung 3. Mandibula s. parietale	1. Hel mandibula från ung individ 2. Hel maxilla med tänder 3. Del av maxilla + lösa tänder 4 pars petrosa (varav 2 proc mastoidideus från man, 1 occipitale man, frontale 2 individer båda män		Del av cranium med sagittal suturen sluten, kön man. Maxilla s. med tänder Mandibula s. med tänder samt lösa tänder	Stor del av craniet, suturer öppna, könsbedömning man
n I	8	3		7	
n C	5	5		5	1
n P	9	12		8	1
n M	9 varav 6 st m1	17 varav 4st m1		8 varav 3 st m1	4
Ve ce	6 (1 atlas)	7 (1 atlas, 1 axis)		1 atlas och 2 axis + 5 ytterligare halskotor	1 atlas, 1 axis
Ve tho	13	2		5	5
Ve lu	6	1		1	
Sac	1			x	
Co	x	X		x	x
Sca	2 s.	1s. 1d.		1 fragment	1 d.
Clav	1s., 2d.	1s.			
Hu	3 (2 d., 1 s.)			1 d. dist	1 dist+diaf
Ra	1s. dist + diaf, 1d. dist	2 diaf.	1 prox (liten del av caput)	1 s. prox+diaf 1? Prox 1? diaf	1 dist+diaf d.
Ul	1s. prox+ diaf, d. prox +diaf	1s. prox		1 s. prox+diaf	1 prox+ diaf d.
Carpi			1 lunatum	8	1

Mc	4 (två ind)	3	1	6	1
Ph		4	1	9	
Cox	2 s. 1 d. 1 med öppen crista	3 d. 2 män och 1 kvinna 2 s.		1 pubis - man	
Fe	3 prox varav 2 s. 1 d.		1s., 1d. dist + diafyser båda, 1 dif separat	2 d. dist + diafys 1 prox del av caput 1 liten del av diaf	1d. 1 s. dist +diaf
Pa			1s.2d.	1d.	
Ti			1s.1d. hela		1s. d.
Fi			1s.1d. dist + diafyser båda	1d. prox + diaf	2 dist+diaf obst
Tarsi			23 (2 individer)	3	
Mt			10	1	
Ph			5	4	

Tabell 2 A 273

	A 273 skelett som låg överst och i sidoläge individ (0) 5	Skelett i botten nr (7) 8	Omrörda ben ind (5-7) 6-7	Individ 6	Individ (5) 7
Cranium	Större delen av ett cranium, kön en man	Del av temporale och occipitale	Några få kraniefragment, kön obest	Delar av cranium, kön en man	Del av cranium, kön en man
n I	4		4		
n C	1		2	1	
n P	2		2	3	
n M	2		7	5	1
Ve ce	1 atlas				1 axis
Ve tho	2			4	
Ve lu	5				
Sac					
Co	x			x	x
Sca	1d.	x			1 d.
Clav	1s.d			2 fragment obest sida	
Hu	1d.+ 1 dist led obest			1 prox + diaf d. 1 diaf	
Ra	1 diaf, 1 prox, 1 dist				
Ul	1d. prox, 1dist				
Carpi					
Mc					
Ph					
Cox	s.d. 1 man				
Fe	1s.d prox	1dist s., 1 diaf			
Pa					
Ti		1dist. s., 1prox d. 1 dist d.			
Fi		1dist d.			
Tarsi		15		1	
Mt		10			
Ph		2			

Bilaga 2

Georadarkartering av avrättningsplats i Hamneda

Lars Winroth, Modern Arkeologi

Vid byggnation av en carport i närheten av avrättningsplatsen vid gästgiveriet i Hamneda påträffades under våren 2011 ett flertal skelett fördelade på två gravar. I syfte att försöka lokalisera fler gravar genomfördes på uppdrag av Kulturparken Småland en georadarkartering av omkringliggande ytor. Under tiden 11-12 juli 2011 karterades ca 1 330 kvadratmeter fördelat på tre delytor enligt nedan.



Bild 1 - Karta över undersökningsområdet

Metod och genomförande

Vid kartering med georadar mäter man i profiler. Profilerna läggs parallellt över hela undersökningsytan med 25 cm avstånd. I varje profil tas 20 mätpunkter per löpmeter. För att minimera störningar är varje mätpunkt i sin tur ett snitt av 4 individuella mätningar. Omräknat till antal mätpunkter per kvadratmeter blir det $20 \cdot 100 / 25 = 80$ punkter/kvm.

I datorn läggs de parallella mätprofilerna ihop till en 3D-volym som sedan skivas uppifrån i valfri tjocklek, t ex 5 cm. Dessa skivor kallas för time slices eller djupskivor.

Georadarn fungerar lite som ett ekolod för landbruk och mäter tiden för eko från objekt i marken. Tiden omvandlas sedan till djup i cm genom att uppskatta signalhastigheten. Om tiden för ett eko är 50 ns och hastigheten är 10 cm/ns så blir djupet från markytan till objektet $50 \cdot 10 / 2 = 250$ cm. Man delar med två eftersom tiden för ett eko räknas från radarantennen, ner till objektet och sedan tillbaka till radarantennen igen. Signalhastigheten varierar med markens elektromagnetiska egenskaper och man försöker hitta en genomsnittshastighet för undersökningen vid beräkning av djupet, som därmed också kan variera två-tre decimeter. Tiden är dock alltid exakt.

Med speciell programvara skapas en bild, en djupskiva, för varje 5 cm ner i marken. Djupskivorna läggs in och georefereras i ett GIS för tolkning och presentation tillsammans med annan information från tidigare undersökningar, kända ledningar mm. Djupskivorna kan även sättas samman till en film som underlättar tolkningen.

För karteringen i Hamneda har vi skapat en mängd djupskivor, en film av djupskivor samt en GIS med georefererade djupskivor, kartor, tolkningar, inmätningar och resultat från tidigare undersökningar.

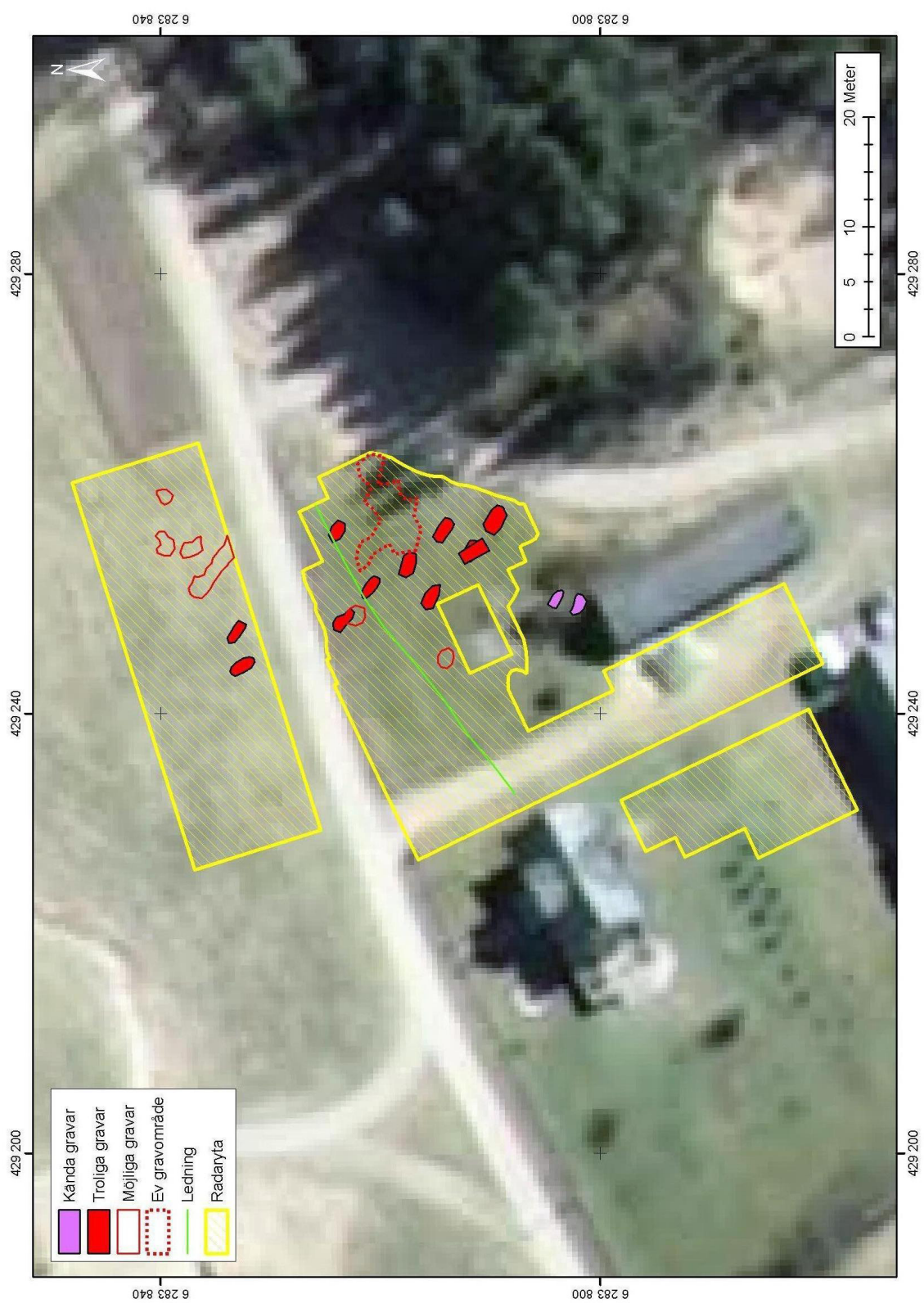
Resultat – Bild 2

I djupskivorna ser man tydligt spår av flera nedgrävningar med motsvarande storlek och orientering som de i våras undersökta gravarna. Nedgrävningarna bildar ett sorts system av linjer och rader ungefär som på en kyrkogård. Det finns också mindre tydliga anomalier som mycket väl skulle kunna vara ytterligare nedgrävningar. I undersökningsytans östra del tycks flera nedgrävningar gå in i varandra och bilda ett större sammanhängande område.

Nedgrävningarnas djup varierar över undersökningsytan från ca 45 cm ned till ca 190 cm. De syns tydligast på djupskivorna kring 100 cm.

Förmodligen fortsätter systemet av nedgrävningar mot öster och eventuellt även mot våtmarken i norr.

Bild 2 – Tolkning på satellitbild



Tekniska data och övrigt

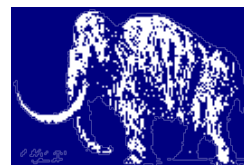
Georadar	Sensors&Software NogginPlus 500 MHz med Smart Cart
Typ av grid	Y
Profilavstånd	25 cm
Mätavstånd i profil	5 cm
Signalhastighet i snitt	12 cm / ns
Maximal mättid djup	80 ns
Mjukvara	Sensors&Software EKKO Mapper 4
Metalldetektor	Minelab E-Trac
Georadar	Sensor&Software NogginPlus 500 MHz med SmartCart
Inmätning och utsättning	Sokkia RTK GPS med noggrannhet på cm-nivå Geopad mjukvara i TDS Nomad handdator
Projektion och höjdsystem	SWEREF99TM, RH2000
Personal i fält	Lars Winroth, Modern Arkeologi Laila Wing, Modern Arkeologi
Tid i fält	8 timmar

Till rapporten hör en uppsättning shapefiler med tolkningar, djupskivor samt rasterbilder för GIS.

Bilaga 3 Dateringsattest ^{14}C Lunds universitet



LUNDS
UNIVERSITET



Institutionen för geo- och ekosystemvetenskaper
Laboratoriet för ^{14}C -datering
Sölvegatan 12, Geocentrum II
223 62 LUND
Tel. 046/2227885 Fax 046/2224830

Department of Earth and Ecosystem Sciences
Radiocarbon Dating Laboratory
Sölvegatan 12, Geocentrum II
S-223 62 LUND
Sweden

Martin Hansson
Kulturparken Småland
Box 102, 351 04 Växjö

Dateringsattest

Provets benämning	Lab no	Erhållen ^{14}C -ålder BP	$\delta\text{C}13$ ‰	Provmgd (mg C)	Förbehandling
Hamneda 2:14, Hamneda sn P1	LuS 9631	630 ± 50		4.3	Kollagenextraktion
Hamneda 2:14, Hamneda sn P2	LuS 9632	610 ± 50		3.8	Kollagenextraktion
Hamneda 2:14, Hamneda sn P3	LuS 9633	460 ± 50		4.1	Kollagenextraktion
Hamneda 2:14, Hamneda sn P4	LuS 9634	670 ± 50		4.3	Kollagenextraktion

Beräkningen av ^{14}C -åldern är baserad på halveringstiden 5568 år. Resultaten är givna i antal år före 1950 (^{14}C -ålder BP). I osäkerhetsangivelsen innefattas statistiskt åtkomliga bidrag från mätningen av prov, standard och bakgrund. Som standard användes enligt internationell överenskommelse 95% av aktiviteten hos NBS oxalsyre-standard. Alla ^{14}C -åldrar är ^{13}C -korrigerade för avvikelser från överenskommet standardvärde på $^{13}\text{C}/^{12}\text{C}$ -förhållandet. Kol- 14 åldern måste översättas till kalibrerade kol- 14 år genom att använda antingen IntCal09 (för terestra prover) eller Marine09 (för marina prover). För ytterligare information hänvisas till Radiocarbon Vol 51, nr4, 2009.

Lund 2011-06-16

Göran Skog

Mats Rundgren



Konserveringsrapport

Föremål från Hamneda 2:14

Hamneda socken, Kronobergs län



Max Jahrehorn
Arkeologisk konservering K11-338
Konserveringsrapport 2011
Kalmar läns museum



Konserveringsrapport

MJ

Id.nr: K11-338

Ort / Anläggning: Hamneda 2:14 **Fynd nr:** 1
Kons nr:

Kontaktperson: Kulturparken Småland, Martin Hansson **Kons. in:** 2011-05-12
Kons. ut: 2011-11-03

Föremål: Sölja

Material: Cu-legering **Antal:** 1

Mått:

Vikt in: 3,61g **Vikt ut:** **Foto:** Ja

Behandling:

Söljan är täckt av föroreningar, med inslag av krustbildningar. Ytorna är relativt kraftigt korroderade och inslag av koppar(II)klorid noteras. Kring tornens bas sitter rester av något organiskt material, avvikande från söljan 2. Materialet uppvisar en lätt fibrös struktur och det är möjligt att det är kraftigt nedbrutna textilier.



Söljan före konservering.



Kring tornens bas syns det organiska materialet.

Då dessa fragment inte går att säkra in situ, lyfts de av och placeras i ask märkt, Hamneda 2:14,1:A.

Mekanisk rengöring under mikroskop med dentalverktyg och trästicka, för att avlägsna hårdare produkter. Tätare föroreningar mjukgörs med EDTA-diNa 6%, under mikroskop med mjuk pensel samt trästicka. Föremålet urlakas från kemikalier med flera bad av avjoniserat, varmt vatten. Dehydrering i 95%-ig etanol med följande kontrollerad torkning. Behandling med BTA 3% i etanol, lufttorkning. Ytorna skyddas med Inkralack 3% i toluen samt lufttorkas.



Konserveringsrapport

MJ

Id.nr: K11-338

Ort / Anläggning: Hamneda 2:14 **Fynd nr:** 2
Kons nr:

Kontaktperson: Kulturparken Småland, Martin Hansson **Kons. in:** 2011-05-12
Kons. ut: 2011-11-03

Föremål: Sölja

Material: Cu-legering **Antal:** 1

Mått:

Vikt in: 6,47g **Vikt ut:** **Foto:** Ja

Behandling:

Söljan är täckt av relativt tunna föroreningar, på några ställen finns lägre krustor. Ett mindre fragmentariskt mörkfärgat område finns på föremålets undersida, detta är placerat över/i föroreningarna. Inte i direkt anslutning till spännets metall. Ämnet påminner om något organiskt material (skinn?), det är inte textila fibrer. På ett par ställen så finns det indikationer på koppar(II)klorid.



Hamneda 2:14
Fyndnr: 2
Söljan före konservering.



Hamneda 2:14
Fyndnr: 2
Pilen markerar ev. organiska fragment.

Det lilla organiska fragmentet avlägsnas och placeras i provrör märkt, Hamneda 2:14, 2:A.

Mekanisk rengöring under mikroskop med dentalverktyg och tråsticka, för att avlägsna hårdare produkter. Tätare föroreningar mjukgörs med EDTA-diNa 6%, under mikroskop med mjuk pensel samt tråsticka. Föremålet urlakas från kemikalier med flera bad av avjoniserat, varmt vatten. Dehydrering i 95%-ig etanol med följande kontrollerad torkning. Behandling med BTA 3% i etanol, lufttorkning. Ytorna skyddas med Inkralack 3% i toluen samt lufttorkas.



Konserveringsrapport

MJ

Id.nr: K11-338

Ort / Anläggning: Hamneda 2:14 **Fynd nr:** 3
Kons nr:

Kontaktperson: Kulturparken Småland, Martin Hansson **Kons. in:** 2011-05-12
Kons. ut: 2011-11-03

Föremål: Sölja

Material: Järn **Antal:** 1

Mått:

Vikt in: 18,81g **Vikt ut:** **Foto:** Ja

Behandling:

Föremålets ytor täcks helt av korrosionsprodukter, ingen ursprunglig yta är synlig, men föremålets form kan upplevas, då med stängd torne.



Föremålet innan konservering.

Initial okulär besiktning samt mekanisk rengöring följs av en "grovblästring" där korrosionsprodukter avlägsnas inför urlakning. Urlakning sker i natriumhydroxid (NaOH) till dess att kloridhalten är obefintlig i vätskan. NaOH avlägsnas ur föremålen genom lakning i ljummet avjoniserat vatten. Föremålen dehydreras och blästras återigen med ett fint glaspulver. Dehydrering i styrt klimat följer och behandlingen avslutas med att en ytbehandling läggs i form av varmt mikrokristallint vax som tillåts tränga in och stabilisera föremålet.



Konserveringsrapport

MJ

Id.nr: K11-338

Ort / Anläggning: Hamneda 2:14

Fynd nr: 4
Kons nr:

Kontaktperson: Kulturparken Småland, Martin Hansson

Kons. in: 2011-05-12
Kons. ut: 2011-11-03

Föremål: Spänne

Material: Järn

Antal: 1

Mått:

Vikt in: 32,85g

Vikt ut:

Foto: Ja

Behandling:

Föremålets ytor täcks helt av korrosionsprodukter, ingen ursprunglig yta är synlig, men föremålets form kan upplevas, då med stängd torne.



Föremålet innan konservering.



Initial okulär besiktning samt mekanisk rengöring följs av en "grovblästring" där korrosionsprodukter avlägsnas inför urlakning. Urlakning sker i natriumhydroxid (NaOH) till dess att kloridhalten är obefintlig i vätskan. NaOH avlägsnas ur föremålen genom lakning i ljummet avjoniserat vatten. Föremålen dehydreras och blästras återigen med ett fint glaspulver. Dehydrering i styrt klimat följer och behandlingen avslutas med att en ytbehandling läggs i form av varmt mikrokristallint vax som tillåts tränga in och stabilisera föremålet.